

GOD. VI. BROJ 1.

SADRŽAJ:

IZDAJE NA SVIJET »DRUŠTVO HRVATSKIH SREDNJOŠKOLSKIH PROFESORA« U ZAGREBU.
UREDJUJE DR. FERDO NIKOLIĆ.

»OMLADINA« IZLAZI SVAKOGA MJESECA IZUZEVŠI MJESECE PRAZNIKA. — PRETPLATA JE ZA CIJELU GOD. ZA ĐAKE 100 K, ZA OSTALE 120 K, A ŠALJE SE DRUŠTVU HRV. SREDNJOŠKOLSKIH PROFESORA, ZAGREB, MEDULIĆEVA 33. — RUKOPISI SE ŠALJU NA IME UREDNIK, MEDULIĆEVA 30. I NE VRAĆAJU SE.
POJEDINI BROJ STOJI **7 K**

TISAK „TIPOGRAFIJA", GRAFIČKO-NAKLADNI ZAVOD D. D., ZAGREB.

OMLADINA
LIST ZA ZABAVU I POUKU SREDNJEŠKOLSKE MLADEŽI

GOD. VI. | U ZAGREBU DNE 15. RUJNA 1922. | BROJ 1.

BOGORODIČINE TREŠNJE.

J. TRUHELKA.

Za drugu knjigu »Zlatni danci«.

Djeca užegla svijeću i skupila se oko stola pa nešto živo gledaju i pričaju. Kristina otvorila vrata u kuhinju, da im bude toplije. Napolju se podigao vjetar, pa je zahladilo, a u peći nema dakako vatre, jer je u kalendaru prošla polovica svibnja. No goso zimoviću ne haje za to, što pišu kalendari. Iznenada navalio na mlađega brata svoga veselo proljeće, pošto mu je pred nekoliko nedjelja bio ustupio vlast, pa sad hoće, da mu je opet otme. Žao mu je bilo, što se zemljica od radosti zbog dolaska mladoga kraljevića odmah tako divno opremila u prekrasno svoje, cvijećem iskićeno ruho, pa su sa svih strana dočekali mladi život i pozdravili ga pjesmom i svirkom. To je bilo veselje, kad su doletjele ptice, pa zažviždao kos, zacičala sjenica, lastavice zacvrkutale, a sve natpjevao slavujak divnom kraljevskom pjesmom! Brzo domamiše i ostalu lakonogu i lakokrilu dječicu prirode, šarene leptire i medonosne pčelice te udariše u veselu igru i' ples.

To je bilo krivo ostarjelomu bratu. Mrzovoljasto čeljade zavidjelo mladjemu toliku ljubav zemaljskih stvorova, pa se podigne, da otjera brata. Pusti ledene vjetrove i kišu, da bičuju nježno i nezaštićeno kraljevsko momče i da s njega strgnu i stresu prekrasni nakit.

No dok se tako vani raspakostila olujina, u sobi je bilo prijatno, a djeca složna, jer su se namjerila na zanimljivu zabavicu. Potrbuške se pružili po stolu, noge isturili naokolo, pa sad njima vitlaju gore dolje, okrenuli tabane u vis, glave sastavili povrh šarena zemljovida i gledaju, kako se to po svijetu voza Kolumbo tražeći Ameriku, zemlju nečuvenih čudesa.

Ćiro priča, a drugo dvoje sluša. Zanijele ih sve troje zgode i nezgode velikog moroplovca, pa ih odvele daleko od njihove kuće. Okrugli im se stol pretvorio u silni ocean, soba se razmakla u neizmjerne prostore između neba i zemlje, te oni sada plove sa slavnim putnikom po nepoznatim krajevima, po strahovitom moru, od žurbe i hitnje sve im noge življe veslaju po zraku. Oko njih se stere crna i tajanstvena vasiona, ali pred njima je svijetlo, prijatno svijetlo, petrolejska lampa.

Avaj lampa! Baš ona kvarila je čistu harmoniju ove tihe večernje pričice. A to je doista neobično, jer je inače u druge dane upravo lampa bila veselo središte čitave kuće i porodice. Kad se ovi oko nje skupe, a ona posred stola na onoj svojoj jednoj nozi ponosito stojeći i onim se svojim jedinim plamenim okom smješkajući unaokolo sva lica osvjetljuje, onda samo što ne progovara uvjerljivo i umirljivo, kao dobra teta ili strina svojim gostima:

— Samo vi bez brige gledajte svojim očicama, čitajte, pišite, krpajte i pletite, ja nad vama bdijem i svijetlim, doklegod je duša u meni i ulja u mojoj utrobi.

A eto danas kako se je to samo naježila. Sva je prilika, nešto joj nije pravo. Ljuti se. Plamen joj se stegao kao koplje, pa vrhom liže po stijeni staklenoga valjka i srdito ga mrči. I da je onaj jezičac, što je lizao uza staklenu stijenu, znao govoriti, sigurno bi zaciknuo:

— Zar niko ne vidi, da ja tu stojim na jednome mjestu, gdje mi nikako i nije mjesto? Na samom rubu stola, s jedne strane Dragoševo koljeno, s druge strane Ćirin lakat — svak će lako prosuditi, da se ne može ni zamisliti nezgodniji položaj za jednu lampu. I ne znaju li, da je meni i osim toga vrlo neprijatno u društvu same djece? Ako se dogodi nesreća, koga će kriviti? Mene, mene! Ih, a šta bi svijet i bez mene? Zar bi mogao da vidi, da radi i baš fino da vidi raditi po noći kao po danu? Kakova su im bila samo svijetlila prije moga dolaska na svijet. Baš su se imali čime da osvijetle. Nijedna se svijetiljka ne može mjeriti s mojim sjajem i svijetlom, ni gospodska voštanica, pa bila debela koliko joj drago, da ne spomenem kukavnu lojanicu ili čak — pih — smrddljivi žižak, što se hrani sasvim prostom domaćom mašću. Moja hrana dolazi iz daleke zemlje, čak iz Amerike! No da, i to se zna, sve, što valja, dolazi iz tuđine.

Tu se sada lampa od silnoga ponosa nadula kao prosjačka tikva. Ali se odmah sama prekine u riječi, jer samo što nije pala od straha u nesvijest. Eto zašto. Na moru su sada nastale svakakove neprilike, jer Kolumbo dugo nije mogao da nađe Ameriku. I zaprijetili mu mornari, da će ga ubiti. Istina, tri se već mjeseca voze po moru, a novoj zemlji nigdje ni traga ni glasa. Pa onda i to je bila istina, odmamio čovjek ljude iz domovine, obećavao im zlata i meda i svakakoga blaga, a Amerika još ni blizu. A može ih oluja upropastiti, i brod potonuti, i oni se ne mogu nikada vratiti kući svojoj. I zato eto svezaše Kolumba i baciše u jednu rupu. I tu sada od velikoga saučešća s bijednim putnikom Dragoš omahnuo nogom, a Ćiro laktom, da se

lampa među njima dvoma našla u skrajnjoj stisci. Zacvili joj srce u stijenju, i ona od muke propišti:

— I onda još ljudi vazdan viču: djeco, čuvajte se lampe! A ko će mene da sačuva od njih? Ta gdje ste već, vi mame i Kristine, ili barem sjetite se svoje dužnosti, vi tamo gore, čuvari krilati ove nestašne mlađarije!

Ko da mame od puke besposlice ostavljaju svoju djecu samu! A zar one nemaju i drugih briga? Eto, morala je jutros zorom u donji grad zbog opravaka u staroj kući, ali na odlasku kao prava mati tri puta prikričala Kristini, da čuva djecu. A Kristina to uzela k srcu i pazila od jutra do mraka. Ali zar i Kristina nema osim toga još i svoga posla? I još kakova. Jeste li već ikada poznali žensku glavu, kad pere ruho, ili ga slaže i tako, da joj ta rabota ne bi ispunila čitavu ama čitavu pamet, svaki kutić pameti? I gdje su tu još drugi poslovi, koje treba nesamo popamtiti nego i posvršavati.

A Kristina je evo već ne znam koliko puta zavirila kroz vrata u sobu — vjerno i savjesno, sve otkad se djeca poredala oko stola. Istina je, ona lampu nije užegla. Ona je svojom rukom zapalila lojanicu, ali Anici nije bilo pravo, ona voli lampu, jer bolje svijetli, sve se ljepše vidi. No i pored lampe sve je u najboljem redu.

Ne čupaju se, ne tuku se, ne pravdaju se, šta više, lijepo se uče i pristojno razgovaraju. U najvećoj se slozi naklonili nad nekakovom figuricom, čudnovatom, nije ni na što nalik, ni na čovjeka ni na životinju, ali vele, da je to Amerika. Nu, neka im je; u gospodskih ljudi imade svakakovih besposlica. Glavno je, da je u sobi mir, i Kristina mogla da se smireno vrati svome poslu. Slaže rublje i kuha večeru. A dosta je već i toga rublja. Puna usta riječi, a kamo li ne će biti pune ruke. Ovolike košulje i košuljice sklopiti, pa ponjave, pa gaćice, ih, a istom čarape! Dok se samo sastave dvije po dvije, čarapa s čarapom! I nijedna dječija čitava.

Tu sad iznenada na ognjištu nešto zacvrlji. Podigne se sumnjiva para ispod zaklopca. Kristina do lakta zaronila u jednu čarapu, naročitu čarapu bezdanu, pa se u nju zagledala, pa se duboko zamislila u razjapljenu petu, što je zinula taman, kao da će vola da progutne.

O Bogo moj i sveta Majčica! zaklimala Kristina glavom, kako će se to samo da zakrpa ta provajlija od rupe? Bit će bome fina posla za mamu, dok sve te ranjenike pozacijeli i poiskrpi.

U loncu sve jače cvrči; para štipa za nos i oči, čisto od muke zapomaže. I to Kristina ne može više da ne čuje. Baci čarapu pa k ognjištu. Pa sada da se ne ljutiš! Za cigla dva minuta, što nije prigledala, pripalio se je kupus. Ne možeš nikada da se pouzdaš u vatru. Razgori se kao pakao, kad ne treba, a kad treba, ni da se makne. Sada neka samo još dođe gospodin i tnim nosom da nanjuši palež, odmah će da se naruga, e domaćice i sluškinje u dane pranja naprosto nijesu kao u obične dane, — kako ono samo kaže? — malo su kao izvan sebe, ne mogu ni na što drugo da misle nego na ponjave i košulje i tako.

Pošto popravi kako tako kvar na ognjištu, utone vjerna sluga nanovo među bijelo platno. Svakako bi htjela, da obraduje gospođu gotovo poslaganom rubeninom. Sigurno biće joj drago, kad se vrati, pa sutradan treba samo da se srolja i uglača. I Kristini je sasvim pravo, što još nema gospođe, tako će moći stalno i da svrši preduzeti posao.

Međutim mama dakako nije izostajala, jer joj je bilo drago, nego zato, jer je morala. Treći već dan putuje u donji grad, da nadzire zidare. Kad radnici ne osjete kraj sebe gazdu, onda kakogod samo sprčkaju posao, pa niti je trajan niti sjajan. Došla ti nam pred neki dan poruka, da su na kući parcovi provalili zid i neka odmah kogod dođe, da se kvar popravi. Sada mama šta će? Tata ne može od škole, nema druge mora ona sama da ode i da vidi. A imala je i šta da vidi! Pod samim krevetom ogranuli parcovi i izrovali ogromnu rupu. Mama zalomi rukama. Takova šta još se nije čulo!

Stanari dočekali mamu s velikom grajom:

— Kako su nam se samo djeca prepala, kad se odjednom po sobi ušetao golem parcov, govorahu s puno prijekora. Kažem vam, bio je velik kao pseto.

I još veći, mnogo veći, — kao tele, zakreštalo petero djece stanara.

— I molim vas, nastavi mati ove čestite djece, kako mi dolazimo do toga, da nam u sobu provaljuju tako gadne životinje? Kakova mi je to kuća, gdje se takova šta može dogoditi?

Kao kiša oborili se prigovori i prijekori na sirotu mamu, da nije mogla do riječi. Najposlije prozbori u čudu:

— Jest, to sam baš i ja htjela da pitam, kako je to bilo moguće. Ta valjda nije parcov kroz jednu noć podrovao zid, trebalo mu je i nekoliko dana za taj posao. Pa onda kako da vi nijeste ništa čuli ni primijetili, ni noću, dok su rovali, ni po danu, ako ste, kako treba, metlom svaki dan pomeli ispod kreveta?

Mama se strašno ljutila, ali nije ništa dalje kazala, jer nije htjela da se pravda. Prekodan bila je kod kume i krpala ponesene dječije čarape, pa je kadikad prešla preko, da vidi, kako zidari papravljaju štetu.

Dok je tako prolazio dan, počelo se naoblačiti nebo, podigao se vjetar, i prelijepo se proljetno jutro pretvorilo u burno studeno veče. I bilo je već pokasno, kad su radnici napokon svršili posao. Mama je bila kao na iglama. Nikada ona svoju kuću i djecu nije tako dugo ostavljala bez sebe. Brže bolje još jednom pogleda, je li sve u redu, isplati radnike pa kumi, da se snjom oprosti.

— Molim te, draga kumo, pripazi malo na tu moju kolibu. Otkad smo se iz nje odselili, još se nijesmo stanarinom omastili. Svaki se mjesec stanarina sharči to na popravke, to na porez. Upravo ko da je i nemamo, uzdahne mama uzimajući šešir.

— Eh, tako ti je to, moja kumice, odgovori kuma. Kuća ti je samo onda od koristi, ako u njoj stanuješ. Svaki joj je stanar rođeni dušmanin. Da su ono ljudi, kao što smo mi, ti i ja, onda bi bilo lako pripaziti. Ali tako . . . Zar oni misle, da treba i tuđe da se čuva i štedi? To su ti nekakove prave haračlije. Kad im se kaže, da ne daju djeci tako da haraju i nemilice ruše onda odgovaraju: »Pa mi plaćamo stanarinu!« Jesi l' vidjela, što načiniše od bunara? Nema čitava prozora, sve brave pokvarene. Kažem ja tebi, ako ovi ljudi još pol godine ostanu u tvojoj kući, srušiće je svu. Ja bih im smjesta odkazala, da je kuća moja.

— Kako ću, draga kumo? uzdahne mama. Tko će ih uzeti s petero djece?

— A šta se ti brineš za njih i njihovu djecu? A brinu li se oni za te i za tvoju teško stečenu kuću? A zar i ti nemaš djece?

— Pa baš zato, što i ja imam djece, odgovori mama, ne mogu da im odkažem. Zar ne znam, da svi gazde pitaju, kada tkogod traži stan, imaju li djece. Moglo bi se i meni kadgod desiti, da ću sa svojom po tuđim kućama seliti, pa kako bi mi bilo, da mi kažu, da ne će nikoga da prime s djecom? Ali zaboga ja tu brbljam, a moja djeca sama kod kuće. Htjela bih, da stignem na omnibus, eto noć, pa kiša i vjetar. Baš kao meni za inat.

— Zar ne znaš, da su u kalendaru ledenjaci? Još koji dan, i opet će se vrijeme popraviti, rekne kuma. Sva sreća, da je voće već sve ocvalo i da je obrodilo kao odavno što nije. Još ja nijesam doživjela takova

cvata kao proljetos. Popnem ti se onomad na tavan, a to ti preda mnom kroz prozor jedna prava ljepota. Kao da si svako stablo zaronila u kajmak. Sve bašće naokolo kao snijegom pokrivene, a po toj bjelini one rumene breskve kao ružice. Osobito trešnje cvale su kao pomamne. Svaka grana kao ovčijim runom debelo omotana, Biće voća ljetos, ako Bog da.

— Da Bog da, ponovi mama. I treba djeci; jer kuda ćemo s djecom, ako im nema voća?

Kad su se kume opraštale, rekne kuma mami:

— Nešto si mi se uljetila već, da ti dam toplu maramu?

— A tko je jutros mislio, da će vrijeme tako okrenuti, odgovori mama. No maramu ne će, jer eto nije daleko do pijace, tu će sjesti u omnibus.

Ali omnibusa dakako nije bilo, i sada je morala ići pješice. I čim ostavi za sobom posljednju kuću, zahvati je u drvoredu vijor i vitlao haljinom i šeširom i

kosama, da je prava strahota. Kiša je pljuštila, bičuje sa svih strana, da je kišobran bio samo kao na sprdnju. Mama trči, što god bolje može, upire se protiv vjetra, znoji se, jedva diše. Otegao joj se put kao nikada još. Mrak sve veći, studen počela stezati, a mamu hvata sve veća briga za kuću i djecu, je li sve u redu, jesu li doma, šta rade, ne svađaju li se.

I mama ih gleda duhom, gdje sjede za stolom, pred njima hrpe knjiga, pisanaka, igračaka. U sredini gori svijeća . . .

Gori svijeća! Možda čak i lampa!

Naopako, lampa petrolejka, i djeca s njom!

Mama od strave protrne od glave do pete. Stane još jače bježati. Samo da je već kod kuće. Anica je tako neoprezna. Sigurno je ona zapalila lampu. Njoj je duša zapaljivati svijeću ili vatru. Ako se kome vatra ne da, samo treba Anicu zvati, odmah će planuti. Šta samo voli da sjedi pred ognjištem ili pred pećkom pa da gleda u modre plamene jezike i crvenu žeravicu. Kao malo dijete umalo jednom da ne zapali kuću. Nađe se jednom sama u sobi pa ni pet ni šest stane lopaticom izgrtati žaru i baš na pojastučenu stolicu. Pomislite samo!

Mama još brže poteče. Što joj se danas otegao put. A ipak kestenovi pored nje samo tako lete. I ne vidi, kako su se divno zakitili. Ponaticali po svojim granama guste kićanke bijelih cvijetova, te izišli kao božićna drveta s debelim duplirima. Ali kiša i vjetar s Drave nemilice ih šiba i čupa, pa će brzo nestati ljepote.

U to stigne mama do mosta. I sad će još morati i da čeka, dok prođe željeznica. Upravo pred nosom spustiše joj ogradu pred prelazom. Ah, a njoj se žuri. I zima je trese, kako je svu znojnu mlati vjetar. Prođe ju jeza.

Željeznica prolomoće. Da je Dragoš tu, što bi uživao gledajući, kako iz nje suklja para i dim. Nema mu ništa nad željeznicom i parobrodom. Ko djeca, pomisli mati i pohrli dalje, čim se otvorio put.

Što rade? Osvojila ih pripovijest, da je sve troje na sve oko sebe zaboravilo. Stari ih stol strpljivo na sebi nosi, i njih i njihove osjećaje, sav zanos, saučešće, strah i sumnje, nade i razočaranja, štogod može da snosi dječija duša. Divni, ubogi Kolumbo. I lampa — šta će, kako će — ne može, drugojačije, snašla se u svoju nepriličnu situaciju pa kako se Ćirino pripovijedanje vuče, tako i ona suče plamen, mrči staklo i sladogorko žmiri na debelo more Kolumba moroplovca i osvijetljuje tri dječija lica, rumena i sjajna od zanosa, i sjajucka se u njihovim očima.

Kad al odjednom bane na kuhinjska vrata mama. Napolju još je odvezala vrpcu od šešira i svukla rukavice. Hvala Bogu, sve je mirno i u redu. U sobi spokojno gori lampa, dječije glave naklonjene nad stolom.

— Kristina, jesu l' djeca kod kuće?

— A gdje bi i bila? Eno ih u sobi. Joj, al sam se prepala, rekne Kristina i iz ruke ispadne joj ruho.

Mama jednim pogledom shvati položaj. Poleti u sobu pa k stolu, zgrabi lampu za nogu i metne je na klavir. A onda ko bez duše klone na stolicu pa zastenje.

— Djeca, za Boga, lampa!

— Ao, mama, zagrajaše djeca, sad ništa ne vidimo.

A onda kao da su se istom dosjetila dolasku maminu zaviknuše:

— Mama, ti si to! pa se prepadoše, ni sami nijesu znali za što.

— Kako ste to postavili lampu? Tako blizu kraja, da se je jedno od vas maklo, eno je na zemlji, razbita, ulje razliveno, vatra, požar, nesreća . . .

— A joj, pa još se nije ništa dogodilo, veli Ćiro mirno, zašto se ljutiš mama?

Ali moglo se dogoditi, rekne mama, i u glasu joj zadrhće strava. Barem ti, Anice, mogla si imati toliko pameti, da je namjestiš na sigurnome mjestu.

— Pa mi smo morali gledati, kako se Kolumbo vozio po moru, i bili smo uvijek mirni, sve dok ti nijesi došla, pravdao se Dragoš.

S vrata zaori tatin smijeh.

— No eto ti, mamice, reče, ko sad gradi nemir?

Mama ništa ne reče, samo uzdahne. A kad mama uzdiše, onda se Anici odmah srce skruši. Osjetila je, što je mama prepatila u ove posljednje časove, te pristupi i zagrli je nježno, nespretno:

— Mama nemoj se ljutiti. Ta mi smo već dosta veliki, da možemo i sami na se paziti, kad ti nijesi kod kuće. Ali sad je ipak puno ljepše, kad si opet tu.

Nego u danima, što sad dođoše, nije bilo lijepo. Od silne trke mama se nahladila i teško obolila i morala leći u krevet. I dolazio je gospodin doktor, opipavao mamino bilo, ogledavao jezik i zapisivao lijekove, a Ćiro ih ili Anica donosili iz ljekarne. I u kući nitko nije smio galamiti, ni nogama lupati, ni vikati ni nemira činiti. Svi su hodali na prstima, i kad su govorili, šaptali su. Anica je imala pune ruke posla, da miri i ustavlja braću, i trebalo je dosta samozataje za to mirovno nastojanje. Osobito je bilo teško uputiti Dragoša, kako treba hoditi, da se ništa ne čuje, ama ni najmanja lupa. Jer on pored svega toga, što on ne bi htio svojoj mamici da buni mir, ipak pokadšto zaboravi, da samo na prstima treba da ide. Osim toga baš i nije bilo lako u cipelama, koje su poradi poznatih razloga bile naokolo okovane gvožđem kao konjska kopita da se tiho ide. I tu je onda dolazilo višeputa do bučnijih sukoba, tako da bi se čak iz bolesničke sobe javljao glasak majčin, pun blagoga prikora:

— Anice, ta pusti ga na miru.

Te onda Anica odmah dušu u se i dođe k sebi pa pomisli puna samoprikora:

— Gle, kako sam nesretna, htjedoh dobro, a učinih zlo.

Srećom došla kuma, da dvori mamu i da pripazi na kuću i gospodarstvo. A toga nema, tko se ne bi kumi pokorio, ni Dragoš ne može. On je kao janje, kad je kuma kod njih u gostima, jer kuma nema samo punu torbu dobrih stvari nego i punu pamet svakakovih pripovijedaka, — sve to dakako samo za dobru djecu.

U to se mamina bolest dala sve više na zlo. Dani prolazili u gluhoj strepnji i brizi. Gospodin doktor dolazio i po dva puta na dan, tata je iza svakoga sata potekao iz škole, da vidi, kako je mami. Kristina neprestance trla oči i nos i kupila djecu oko sebe i pričala im priče u beskraj samo da ih drži u miru, pa da ne galame. A priče su joj bile ovaj put, da bi i kamen od miline proplakao kamoli ne dječja srca meka i milostiva. Tako im nekidan ispriča pripovijest o Josipu i njegovoj braći i tako je pričala, da su se Anica i Ćiro sasvim suzama polili, premda su tu pripovijest učili u školi i znali je malone na pamet. Ali Kristina je pripovijest tako udesila, da je ova izlazila kao nova. Osobito je slatko prikazala, kako su braća dolazila

Josipu, koji je postao veliki gospodin bogat i silan i kako ih je iskušavao i ustavio Benjamina pa onda kako je stari otac zakukao za najmlađim sinom i najposlije, kako se Josip odao, da je on njegov sin. Pa su se onda svi od radosti grlili i bili sretni i veseli.

I još im je pričala o Isaku i Abrahamu, kako je Bog iskušavao Abrahama, hoće li ga poslušati. I Abraham je bio gotov da učini tešku žrtvu i da zakolje svoga sina za ljubav Božju. Bilo mu je dakako vrlo teško. Kako ne će, kad je volio maloga Izaka. A bio je Izak jako dobro i bogobojazno dijete, poslušno i umiljato. Kako se samo nježno opraštao s majkom, kad su pošli na goru, kamo ih je Gospod Bog pozvao. Rekao je, neka se mati nimalo ne plaši, Bog će već dati, da će se s ocem opet sretno vratiti. Ali mati kao mati plače pla-

če od jutra do mraka za sinkom. I ona je bila u strahu, da mu se štogod ne dogodi.

Tu se Dragoš pun razumijevanja umiješao u priču zaviknuvši iznenadno.

— Baš tako je bila kao moja mama, je l' te Kristina?

Onda tekla priča dalje, kako su otac Abraham i sinak stigli na goru i sve spremili za žrtvu. Napravili veliku lomaču, pripravili vatru, namjestili veliki nož. Te sad Izak zapita oca:

— Oče, evo nam sve, što treba za žrtvu, ali gdje nam je žrtvena životinja?

I Kristina je pričala dalje o poslušnosti Izakovoj i njegovoj ljubavi prama ocu, pa kako se Bog napokon smilovao Izaku i poslao svojega anđela s ovcom za žrtvu.

I tu se Izak najprije sjetio majke te reče:

— O, što će nam biti vesela majka, kad joj se pet živi i zdravi vratimo.

— Pa onda, Kristina, kako je bilo dalje? zapita Dragoš, kad je Kristina časom stala, da prisluškuje spram sobe, gdje je mama ležala.

— Dobro je bilo, odgovori Kristina i pogladi Dragoša po kosi:

Je li se mama Izakova puno brinula za svoga sinka?

— To se zna, i Bogu se molila, da se sretno vrati i najljepšega pijevca je zaklala i Bogu žrtvovala za zdravlje svoga sinka. I kad je došao s ocem Abrahamom, od radosti samo što se nije onesvijestila. Samo ga je grlila i plakala od sreće.

To je Dragoš vrlo dobro razumio. Jer i on je volio svoju mamu i kad bi ona otišla od kuće, a on nije smio s njom, onda mu je uvijek vrlo teško bilo i dok je još bio malen, vrištao je i plakao se.

Sad izađe kuma na prstima u kuhinju, poda Kristini forintu i rekne joj, neka odmah sjutra ujutru kupi debelu voštanu svijeću i neka je odnese u crkvu na oltar Majke Božje. Neka bude žrtva za mamino zdravlje.

Dragoš odmah radoznalo upita, kako će to svijeća u crkvu da se nosi, i što je to žrtva. Kristina mu kaže, šta je i kako je.

— Aha, rekne Dragoš, to je onako isto, kao kad si ti ljetos odnijela svetome Antunu svoj srebrni križić. Je li Kristina, a šta si ti htjela, da ti dragi Bogo dade za nj?

Kristina ne odgovori na to, već samo ustane i spremi novce u svoj ormar. Uto se Dragoš dosjetio drugomu čemu.

— I ja hoću nešto da žrtvujem za mamino zdravlje, klikne i odmah poleti u svoj kutak, da štogod nađe za žrtvovanje. Ali tu su bili sami vojnici, topovi, kolica, čake i sablje, nekoje još čitavo, nekoje pocijepano i svakako osakaćeno. I kako je razgledao komad po komad, nijedan mu se baš nije činio doličan, da se položi na oltar Majke Božje. I onda što će Majci Božjoj vojnik ili top ili čako? Pa neka je baš lijep kao ovaj mali topić od žute mjedi i koji on najviše voli od svih svojih igračaka, ipak nije bio siguran, bi li mu se Majka Božja puno obradovala. Doduše vrlo je zgodan. Kad mu u ždrijelo metneš zrno od graška ili kukuruze i straga potegneš za kolutić, i opet ispustiš, onda zrno izleti kao pravo pravcato tane topovsko i prasne, da se Anica odmah od straha strese. A Jankov je top na primjer veći, i kad pukne, ono još jače tutnji i vidi se čak i vatra i sve kao istinski top. Anica bi sigurno vrištala, kad bi to vidjela. Jer ona — ko žensko — boji se već, praznom puškom kad se u nju strijelja, a sad istom, kad zbilja puca.

Ali dakako njegov, Dragošev top nije ni izdaleka tako lijep i zato i nije dostojan, da bude žrtvovan Majci Božjoj.

Dok je tako dalje prevrtao među svojim stvarima, nađe mu se odjednom u ruci četvrtak. Ha, u njega eto čitav četvrtak! Da za nj štogod kupi. Svijeću?

Izleti Kristini.

— Je l' te, Kristina, može li se za četvrtak kupiti svijeća? Ali voštana!

— Ne znam, ima li, valjalo bi pitati.

Dragoš jedva dočekao jutro, pa otiđe na pijacu u dućan, više kojega piše na tabli velikim, lijepo iscifranim slovima Elias Lekić. Preda nj išeta mlad gospodin, kalfa, i odmah pita Dragoša, šta će da zapovijeda.

Dragoš dakako ne će da zapovijeda, nego stane lijepo moliti i pitati, ima li u njih voštana svijeća za četvrtak.

Kalfa vrlo požali, ali za te novce nema voštanice. Ako želi lojanicu, za četvrtak dati će mu komad one manje sorte.

Dragoš ne će lojanicu. Pih, tko će da žrtvuje Majci Božjoj tako smrdljivu svijeću. Dakle nema danas pazara. Ali gospodin kalfa savjetuje Dragoša, da u gornjem gradu kod licitara ima voštanica za svaku cijenu. To je Dragošu predaleko. Neodlučno stoji i pogledava po tezgi i po staklenicama, što tamo stoje. Pita gospodin trgovac, da možda ne zahtijeva što drugo? Ovih bonbona sa cvijetom u sredini? Vrlo su fini.

Dragoš je u neprilici. Napast je velika. Bori se u sebi. Uto kroz vrata spazi Kristinu, prelazi preko pijace, u ruci joj zamotana svijeća. Ide u crkvu.

Ne, on ne će bonbona. Iziđe hrabro na pijacu. Tu morade da prođe kraj babe Klare. Baba Klara bila je gradska piljarica. Imala je svoju tezgu nasred pijace kraj jednoga od ona dva velika bunara od crvena kamena, iz kojih pišti voda i napaja čitav grad.

Tu sjedi baba Klara čitav dan od jutra do mraka i prodaje svoju robu. Ne možeš gradsku pijacu da zamisliš bez nje i njene robe i njene šarene marame, kojom se uskrstala i ljeti i zimi.

Svak je znao babu Klaru, i staro i mlado, ali još više mlado nego li staro. I ispred svih znali su je vojnici i đaci. Poslovi su išli sjajno. U nje si mogao namirivati sve svoje sitnije potrebe. Tu je bilo kruha i peciva svake vrste i svake cijene, onda lješnjaka i oraha, suhih šljiva i krušaka, jabuka i oskoruša i kokica a u ono mrtvo doba, kada je priroda svoje hambare pozatvarala. Ali čim polja i bašće počnu da dijele svoga blagoslova, naći će se u babe Klare sve po redu voće, kako ga donosila godina. Osim toga mogao si kupiti u babe Klare još i drugih potrebitih stvari, na priliku dugmadi za košulju i hlače svake veličine i vrste, bijelu i šarenu, od stakla i porculana, zatim se u nje našlo konca i igala, kopči, malih ogledalaca, što se nose u džepu — te su kupovali naročito vojnici, — zatim je tu bilo nožića i škljoca, češljeva i svašta drugoga.

Sama baba Klara sjedila je na klupici, oko nje porazastrta njena trgovina i tu se ona pogađala s mušterijama, trgovala, cijenkala se, smijala se i ljutila. Smijala se, kad je mušterija pokazivala da je ozbiljno naumila da pazari i da u nje ima dovoljno novaca; ljutila se, kad se pred njom našao kupac, s mršavom novčarkom ili kad se gdjegod nablizu namjestio perecar sa svojom motkom, krcatom »friških« pereca. Toga perecara nije mogla živa da gleda, a još više mrska joj je bila njegova sviralica. Nije mu dosta bilo, što bi se nametljivo postavio po svim uglovima grada, nego bi vam još tom svojom sviralicom iz najudaljenijih krajeva grada sazivao djecu i druge besposlene ljude, te se odvrate od njene robe i kao očarani polete da kupuju i grabe »friške« perece. I doista, u te je sviralice bila zazbilja nekakova čarobna sila, jer na njen glas svak, koji je imao barem dva krajcara u svome džepu, osjetio je neodoljivu potrebu, da za njih kupi perec, a u koga su bile tri krajcare, mogao je da dobije za njih i tri pereca. I to se sve događalo pred nosom čestite babe Klare. I ko se ne bi ljutio, kad joj se tako kvari njen posao?

A babi je Klari posao dabome bio veoma na srcu. Svoju je robu dobro cijenila, jer je bila uvjerena, da bolje nema u čitavom gradu. A to je mogla mirne duše da tvrdi, jer osim nje nije bilo u čitavome gradu drugoga prodavača pod vedrim nebom. Pa i svoju je robu vrlo cijenila i u nju ni zašto nije dala dirati; dok se nije za cijenu pogodila. Osobito je pazila na dječije ruke, na dječije lakome oči i prste.

— Prste k sebi, nosi se bez traga, derane, nije ovo voće za te rodilo, znala bi da se razviče i nesmiljeno mlatila ljeskovačom po radoznalim i popašnim prstima đaka iz nedaleke gimnazije, kad bi kao roj pčela navalili na trgovinu babe Klare, da u nje potroše »regraciju«.

Ali isto je znala biti slatka i umiljata. Kad bi pristupio koji sedmo ili osmoškolac, da izabere po dvije cipovke ili hadžiloju ili čitavu holbu šljiva, ili kamaru krušaka, a ona mu onda pokadšto lukavo namigne i ponudi lulicu od crvene gline govoreći:

— Eh, zna baba Klara, da mladoj gospodi duhan ne smrdi, kad ne vide gospoda profesori.

O, baba Klara imala je s đacima i svojih tajni. U izvjesnim đačkim nevoljama bila je ona upravo utočište za nevoljnike. Kad usfali sitni novac, a u krupno se ne desilo, jer stari od kuće još nije poslao, onda baba Klara ispomaži, kako to nalaže dužnost kršćanska, daje na vjeru i na pošteno ime i na jamčevinu i pošteno se opet naplati. A dugovi se vazda naplaćivali, bili oni kako im drago veliki. Ako koji predugo zaostane, odmah baba Klara s najvećim uspjehom poticaše i požurivaše isplatu, samo je trebala da spomene gospodina direktora . . . .

Tu je babu Klaru dakako i Dragoš vrlo dobro znao a i ona njega, kao što je znala svu gimnaziju od najstarijega brkatoga a često već i bradatoga maturaša pa do posljednjega đaka novaka, što je glavu još razbijao »menzom« i »amovima«, pa i svu sitnež iz »trivijalke« i »normalke«. I ne samo da ih je sve znala po imenu i obrazu, nego je čak znala, i koji je odlikaš, koji li drugo — ili čak trećoredaš. I puno se zanimala sudbinom baš ovih nevoljnika i stradalaca. I ne bi prepuštala, da ovakova viteza drugoga ili trećega reda ozbiljno ne svjetuje i materinski opomene, da se popravi, jer kako se može znati, »stari« rado stežu kesu, kad mladi ne ispune njihove nade i želje. A onda štetu ne trpi samo majčin sine, nego bome i baba Klara i njena trgovina.

Tako prolazili ispred babe Klare i njena šatora mladi naraštaji grada i čitave županije i izmjenjivali se, kao što se izmjenjivale godine. Na njoj se ta promjena jedva i primijetila. Okrugla, uhranjena, rumena, s rascvalom bradavicom nasred lijeva obraza, rekao bi, kraj nje prolazi vrijeme i ne dira je, jedva se i postarala. Prođu danci kao sanci, a godišta kao ništa. I eto ti jednoga dana pred tezgom babe Klare gospodin. Brada i brkovi već malo i srebrom protkani, ne znaš, je l' star ili je mlad.

— Šta zapovijedate, gospodine, reći će baba Klara i uslužno skoči, da podvori.

— A zar me ne poznate više, baba Klara? smije se gospodin.

Gleda baba Klara, oštrim okom ispituje lice pred sobom. To će onda odjednom pljesnuvši u dlanove:

— Ao, gospodine, zar ste to vi? Kako da vas ne će poznati baba Klara? Ih, ko bi rekao, da ste vi onaj mali Naco, ili Ante ili ko je već bio? Koliki ste samo narasli.

— A vi baš nikako nijeste veći narasli, gospo Klaro, polaska gospodin. Vazda jednaki i mladoliki kao curica.

— Juh, gospodine, baš ste jednako vragoljasti kao onda, kad ste kod mene svaki dan namirivali regraciju, vrisne baba Klara od dragosti. A ja sam ti vam, baš ako i nijesam više ni mlada, ali hvala dragome Bogu, još navijek, šta sam bila vama i tako, ako Bog da, ća i vašoj djeci.

— Još ih nema, al daće Bog, kako vi velite, veselo priklopi gospodin i primi fišek sa svojim pazarom.

Tako baba Klara fino i ljubezno s gospodom, kojoj je ona nekada u one davne đačke dane možda i u krupnije diple zasvirala.

Ali tu smo mi eto zaskočili u buduće dane, što su istom imali da dođu, a treba da se vratimo u tu prošlost, kad je Dragoš bio u velikoj neprilici, što bi da žrtvuje za majčino zdravlje. I tu on sada iznenada ugleda na babe Klare tezgi nešto, što ga je on čas prikovalo za kaldrmu.

— No, sokole, šta bi ti htio? pita baba Klara i izvuče jednu ruku ispod marame pršnjače, da joj bude od potrebe.

Dragoš sjajnim pogledima miluje korpu i dahne pun udivljenja, zanosa i želje:

— Trešnje!

— Trešnje, dabome prve trešnje. U babe Klare navik se nađu prve trešnje, hvalila se baba i kroz krezubinu isturi vršak jezika pa oblizne usne. I nema trešanja, što su u babe Klare.

Jest, bile su lijepe, prelijepe, u kitice povezane sve po pet šest zrna i zamamljivo poredane i namještene pa se sjale crvenilom kao naslikane.

Može li kogod zamisliti trešnje, prve trešnje, da ne zamame jedno dijete, da ga svega ne začaraju i opčine, čim ih ugleda? Ili znade li kogod dijete, koje na pogledu prvih trešanja od same dragosti ne će da se od glave do pete prevrati u jednu jedinstvenu želju i da mu ta želja ne će da propupi na svakom zglavku, iz svakoga oka i na vrhu svakoga od deset prsta?

Baba Klara uživala je u Dragoševoj zapanjenosti i laskalo joj, kao da je taman njena zasluga, što su trešnje tako lijepo sazrele.

(Nastavit će se.)

LJEPOTA I DOBROTA.

FR. NOVLJAN.

Na Učki su dva sela: Vela i Mala Učka. U Maloj Učki življaše ljepota djevojka. O njoj se nadaleko glas pronio. Jedni pripovijedahu, da je lijepa kao ruža u proljeće. Drugi je ispoređivahu s jabukom. Treći govorahu, da je lijepa kao rujna zora. Šaputalo se, da to nije prava djevojka, nego posljednja vila, koja se zaklonila u seljačku kuću. Kazivahu drugi, da to ne može biti, jer je kao svetica na oltaru.

Jednom sam sa svojom materom putovao iz Istre preko Učke na Rijeku. Išli smo stazom preko Krasa.

Kod nas je običaj, da se ljudi pozdravljaju, kad se putem sastanu, i da izmijene po koju riječ, makar se ne poznaju, pa se možda i nikad više ne će vidjeti.

Kraso je pusto, goli kamen. Ljudi sastajali nijesmo. Tek tuitamo iz prisunca ili usoja čuje se zvonce o vratu goveda. Tamo na Turniću stoji pastir i bugari svoju pjesmu punu sjete. Zastane pjesma. Opazio nas.

— O-o-o-oj, jekne njegov glas. Daleko je, ali javlja nam se, jer je čovjek, a i mi smo ljudi.

— O-o-o-oj, ozva se jeka od Rtića.

— O-o-o-oj, ozva se jeka od Ustrožnika.

Jekom se javi usoj i prisunce.

To je u Krasu čovjek. On se oziva čovjeku, a njemu se oziva priroda, ona pusta priroda, posuta golim kamenjem, rijetko okićena drvećem, a slabo odjevena travom, koja se među kamenjem sakriva.

Eto nas na Učki. Selo se zaklonilo uz dragu, kao kad šeničica svoje gnijezdo sakriva uz kamen, da joj bezdušni čovjek ili krvoločna zvjer mladih ne nađe. Fiuče, cipka, cupka, ali se sakriva, da je nitko ne vidi. I naš nas put vodi mimo selo.

Sad će nam se sakriti pogled na srednju Istru, a otvoriti pogled na more. Srce mi drkće od uzbuđenja, ta na međi smo dvaju svijetova, kopna i mora.

Pomolila se iz dolca, ide stazom prema nama. Skladna je. Odijelo joj pristalo kao ptici perje. Sva je kao savršeni kip, koji je stvorio umjetnik nad umjetnicima. Dolazi kao željkovana sreća, koja sve ljepšom biva, što nam se više približava. Ide kao utjelovljena misao — kao misao o Ljepoti.

— Dobar dan, pozdravlja srebrnim glasom već iz daljine.

— Bog daj, ozva se moja mati, pa zastade kao okamenjena. Promatra je u čudu i prevrće misli, što bi toj djevojci rekla, prema narodnom običaju.

— Kako si ti lijepa! usklikne.

Djevojku obli čednost kao kad tanki oblačić zavije sunce, malko zastade, pogleda mi mater ljubezno u oči, pa prozbori:

— Što će mi ljepota? Ljepota do pol dana, a dobrota po vas dan!

Pođe žurno dalje, kamenje joj odskakivalo ispod nogu i zvonilo.

Krenusmo i mi. Ševa je u visini pjevala.

Pređosmo najvišu točku. Pred očima nam puče more. Šutimo i spuštamo se prema njemu. Kamenje nam se valja pod nogama i zvoni . . .

DOMU.

BRANKO BUNIĆ.

Zdravo, zdravo, dome moj;
Tebe ljubi sinak Tvoj!
Ljubi Tvoje šarne dole
i potočić, što ih dijeli;
tamnu šumu, stijene gole
i divotan kraj Tvoj cijeli.
Pa seljaka, štono ore,
znojem, mukom kruh svoj stiče;
pa i pticu, štono gore,
iz visina Tebi kliče.
Ljubim ono stado bijelo,
što svilenu travu pase;
a pastirče pjeva smjelo
šireć domu slave glase.
I njega ja ljubim isto,
jer prirode sin je pravi;
tijelo zdravo, srce čisto
lijepom pjesmom dom svoj slavi.
Ljubim one kuće male,
što priprostim žive duhom;
ljubim djecu, što se šale
i narodnim kite ruhom.
Pa i groblja, jer djedova
u njim' kosti zakopane;
štujem vjere svih sinova,
kô amanet uščuvane.
Ljubim Tvoje jutro bajno,
ljubim sumrak, kad Te krije;
ljubim ono lice sjajno,
što se s neba Tebi smije.
Zdravo, ostaj, dome moj;
Tebe ljubi sinak Tvoj!

Sarajevo, 1922.

TARTARIN TARASKONAC

A DAUDET. Prevodi dr. DRAGO ĆEPULIĆ.

Alphonse Daudet, čiji glasoviti roman ovdje donosimo u prijevodu, je jedan od najvećih romanopisaca 19. stoljeća. Savremenik Zole, braće Goncourta, Flauberta, Daudet je također »naturalista«. I on piše »po naravi; druge metode rada, reče, ja nikad nijesam poznavao«. Ali ima nešto, u čem se on od svojih savremęnika razlikuje, a što je vrlo simpatično nama: on nije »bezličan« (impersonel), kako kažu Francuzi, i dok su drugi romanopisci tog vremena držali, da treba da budu neke vrsti fotografske mašine svoje okoline, on se nije ustručavao da u svoja djela stavi svoju dušu. On nije držao, da umjetnost mora biti bezlična, već je svojom blagom dušom primao u krilo svoje simpatije sve, što trpi i što se bori za kruh, sve, što je maleno i ubogo i uopće sve što strada. Osim toplog srca njega odlikuje i jedna blaga ironija, koja ne će da ikome naudi, koja se bez zle misli smije i puna je oproštenja.

Simpatični ovaj pisac, čovjek ljubavi, vedrine duha i blage ironije, jest južnjak, Provencalac: rodio se u Nimesu 1840. god. kao sin jednog fabrikanta. Sa 16 god. ode u Pariz, gdje izda najprije jednu zbirku pjesama, a poslije postane suradnik kod novina Figaro. Pisao je ujedno za kazalište, ali istom na koncu šezdesetih godina on se baci na polje romana, gdje je stvorio djela najveće vrijednosti. Iza svojih dražesnih Pisama iz moga mlina (1866.) slijede romani: 1868. neka vrsta autobiografije Le Petit Chose, gdje je opisao sebe kao nadstojnika nauka u jednom malom

provincijalnom koležu[1]) i jade, koje je morao da trpi od svojih pretpostavljenih i svojih učenika — siromašni mali petit Chose, ubogi »pion«! Zatim 1872. izda našeg Tartarina Taraskonca, gdje je opisao svoju dragu Provansu u osobi »neustrašivog, velikog, neprispodobivog« Tartarina iz Taraskona, »utamanjivača lavova« s mnogo humora i vedre ironije. Od romana, koji su za ovim slijedili, neki opisuju život male buržoazije, drugi se kreću u visokom društvu, jedni se zbivaju na njegovu dragom jugu, a drugi u Parizu, kamo svakog Francuza donese želja za slavom, kuda je i Daudet prispio i gdje je slavu i našao. Spomenimo ove: Fromont jeune et Risler ainé, Jack, le Nabab, les Rois en exil, Nma Roumestan; 1885. izdade nastavak našemu Tartarinu: Tartarin sur les Alpes, gdje mi slijedimo slavnog »utamanjivača lavova« u njegovim ekskurzijama na Alpe; 1890. iziđe posljednji dio Tartarinovih pustolovina (Port Tarascon), gdje nas pisac vodi u koloniju, koju je Tartarin htio osnovati. 1897. umro je naš pisac.

Od drama napisao je l'Arlésienne (1872.), koja još danas dupkom puni glasovito parisko kazalište »Odéon«.

Kolika je vrijednost književnog rada Daudetova, najbolje će se vidjeti u ovoj ovako kratko skiciranoj biografiji autorovoj, ako navedemo, što o njem kaže francuski profesor Lanson, učeni književni historik i čovjek umjetničkog osjećanja, u svojoj »Povijesti književnosti francuske«: Daudet nam je dao, veli, nekoliko najdirljivijih, najprivlačivijih romana, što ih uopće imamo. Sve, što je u njegovim djelima lična i doživljena impresija, i ne samo stvar viđena već i proosjećena, te je njom ili bolno ili slatko zatitrala njegova duša, sve je to divno. On bijaše bez premca u opisivanju svega onoga, što je zanimalo njegovo suosjećanje.[1])

U Tartarinu, koga mi ovdje prevodimo na hrvatski, on je opisao južnjačku ćud, bučnu, željnu pustolovina, fantastičnu, koja sve uvećano vidi i sve uvećava, i koja svoje vlastite misli u ugrijanoj svojoj mašti uzima za stvarnost, koja se izvan te mašte zbila. Ali svemu tome krivo je ono toplo Božje južnjačko sunce, koje daje, da rodi fino vino i da nam fata morgana stvari prikazuje, gdje ih nema.

Pružajući u prevodu prvi dio pustolovina »neustrašivog, velikog, neprispodobivog« Tartarina, »utamanjivača lavova« dragoj našoj mladeži, želimo, da je roman Francuza Daudeta, simpatičnog južnjaka tople ćudi i blaga srca, zabavi svojim zdravim humorom, svojom vedrinom duha i onom nedužnom ironijom punom praštanja, koja nam je na ovoj ubogoj zemlji katkada tako nužna. **Dr. D. Ć.**

Prva epizoda.

U TARASKONU.

I.

Baobabov[1]) vrt.

Prvi moj posjet kod Tartarina iz Taraskona ostade važnim danom u mom životu. Ima tome doduše već neko 12 do 15 godina, ali se toga sjećam kao da je sve jučer bilo. Neustrašivi Tartarin stanovao je tada u trećoj kući nalijevo kako se u grad ulazi; na cesti u Avignon. Mala lijepa taraskonska vila, s vrtom sprijeda, straga s balkonom, vrlo lijepih zidova, zelenih žaluzija, a na pragu kućnom jato malih Savojaca igralo se tjerajući na jednoj nozi plosnati kamen u pregrade na podu nacrtane, a neki su od njih spavali na blagom suncu podloživši pod glavu svoje škatulje od cigara.

Izvana se ova kuća nije nipošto osobitom činila. Nigda čovjek ne bi bio ni pomislio, da je to stan jednog junaka. Ali iznutra, trista mu muka!... Kad si unišao...

Podrum, kuća, tavan, cijela zgrada bijaše herojskog izgleda, pa i sam vrt!...

Da i vrt Tartarinov. O, taka vrta ne bijaše više u Evropi. Nijednog drveta iz okoline, nijednog cvjetića francuskog: sve samo egzotično bilje, gumovac, tikvino, pamukovo, kokosovo, mangovo, bananino, palmino drvo, baobab, nopal, kaktus, smokva sjevernoafrička, te si morao da pomisliš, da si usred srijede centralne Afrike, na tisuće kilometara od Taraskona. Sve to, naravno, ne bijaše prirodne veličine. Tako kokosovo drveće ne bijaše veće od blitve, a baobab *(divsko drvo, arbos gigantea)* komotno je stalo u lonac od rezede. Ali svejedno, za Taraskon već i to bijaše vrlo neobično, te se osobe iz grada, koje u nedjelju imahu čast, da dođu promatrati Tartarinov baobab, vraćahu kući s udivljenjem u duši.

Pomislite, kako li sam morao da budem potresen onoga dana, kad prolažah tim čudesnim vrtom!... No malo mi je drugačije bilo pri duši, kad me uvedoše u radnu sobu junakovu.

Ta radna soba, jedna od gradskih zanimivosti, bijaše na dnu vrta, i iz nje se kroz jedna staklena vrata odmah izilazilo do baobaba.

Zamislite veliku dvoranu, u kojoj su zidovi puni pušaka i sabalja, odozgo do dolje, i oružja sviju zemalja: dugocjevih karabinki, starinskih pušaka s grlom od trublje, korzikanskih noževa, katalanskih noževa, noževa s revolverom, bodeža, malajskih i karajbskih strijela, strijela od kremena, boksera, buzdovana, hotentotskih kijača, meksikanskih laso, i što ja znam što sve ne!

Pored svega toga od velike okrutne sunčane žege sjalo se sve to kao da hoće da ti još više strah u utrobu zatjera... Ipak je sve imalo blago lice reda i čistoće, što je čovjeka malko umirivalo. Sve bijaše lijepo poredano, brižno sačuvano, okefano, sve ceduljicama s natpisom providjeno kao u apoteki. Tuitamo jedan dobroćudni natpis:

Otrovne strijele, nemoj da diraš!

Ili:

Nabite puške, čuvaj se!

Da ovih natpisa nije bilo, nigda se ja ne bih bio usudio unići.

Usred radne sobe bio je okrugli stol s jednom nogom. Na njemu bočica s rumom, turska duhankesa, Putopis kapetana Cooka, romani Cooperovi, Aimârdovi, lovačke pripovijesti o lovu na medvjede, o lovu sa sokolovima, o lovu na slonove i t. d. Napokon, za samim stolom sjeđaše čovjek od 40—45 godina, malen, krupan, zdepast, crven, u košulji i gaćama od flanela, kratke jake brade i vatrenih očiju. U jednoj ruci držaše knjigu, a drugom mahaše golemom lulom sa željeznim poklopcem, čitajući neku strašnu priču o lovcima na ljudske kose on je pružao naprijed donju usnu

---

[1]) Francuski liceji i koleži (srednje škole) su ujedno internati. Đaci, koji tu svršavaju sve razrede od pučke škole do mature, koja se pravi na univerzi, stanuju i hrane se u zavodu. Posebni su nadstojnici za nauke, koje francuski učenici u svom školskom dijalektu — jer ima i posebni školski jezik, zar ne? — zovu familijarno »pion«.

[1]) Izdanje od 1912. str. 1083.

[1]) Ogromno drvo, što raste u Africi i u Australiji, 12—22 m. visoko, 47 i više metara široke krošnje.

i strašno krivio usta tako, te je njegovo čestito lice malog taraskonskog rantjea poprimalo onaj isti izgled dobroćudnog divljaštva, koga je imala cijela kuća.

Taj čovjek — bijaše Tartarin, Taraskonac, neustrašivi, veliki, neprispodobivi Tartarin Taraskonac.

II.
KRATKI POGLED NA DRAGI GRAD TARASKON. LOVCI NA KAPE.

U doba, o kome vam govorim, Tartarin Taraskonac nije još bio današnji Tartarin, veliki Tartarin Taraskonac, ličnost popularna na svem franceskom Jugu. Pa ipak — i u to doba — on već bijaše kralj taraskonski.

Da kažemo dakle, odakle mu ovo kraljevsko dostojanstvo.

Čujte dakle ponajprvo, da je tamo na jugu sav svijet lovac, od najvećeg do najmanjeg. Lov je strast taraskonska, i to još iz onih mitoloških vremena, kadno je zmaj Tarask bjesnio po gradskim močvarama, i kad su stari Taraskonci morali na nj organizovati hajke. Davno je tome, kako vidite.

Svake dakle nedjelje ujutro Taraskon se laća oružja i izlazi izvan gradskih zidina, s torbom na plećima, s puškom na ramenu, uz valjanje pasa, lasica, trublja i lovačkih rogova. Divan je to prizor... Samo nažalost divljači nema, nema pa nema.

I jer su živine živine, one znate, stadoše da se napokon konca pomalo čuvaju.

Na pet milja oko Taraskona jazbine prazne, gnijezda pusta. Nigdje kosa, nigdje prepelice, nigdje ni jednog najmanjeg zečića, ni najdrobnije bjelorepke.

Pa opet ova lijepa taraskonska brdašca puna mirisa mirte, despika, ružmarina tako su primamljiva. I ovo lijepo muškatsko grožđe krcato šećerom, nanizano uz obalu Rone, tako je vraški ukusno... Da, da, ali straga je Taraskon, a u malome svijetu, odjevenome dlakom i perjem, Taraskon je vrlo zlo opisan. Pače i same ptice selice označiše ga u svojim putnim kartama velikim krstom, a kad divlje patke spuštajući se prema Camargnei u dugim trokutima spaze već iz daljine zvonike grada, ona, koja je na čelu, stane da viče, što bolje može:

»Evo Taraskona!... evo Taraskona!«

I cijela družba skrene na stranu.

Ukratko, od divljači u zemlji bijaše ostao samo jedan stari jogunasti zeko, koji je kao nekim čudom umakao taraskonskim septembrizadama, i koji si je zabio u glavu, da baš tamo živi! U Taraskonu je ovaj zec vrlo poznat. Dali mu i ime. Zovu ga S t r i j e l o m. Zna se, da mu je leglo na imanju g. Bomparda — što je, u zagradi rečeno, podvostručilo i potrostručilo cijenu ovoga imanja — ali da tog zeku ulovi, nikome još nije uspjelo.

Danas pače i nema više od 2 do 3 bjesomučnika, koji na nj reže.

Ostali se odrekoše truda, i S t r i j e l a je već odavno postao mjesnim praznovjerjem, premda su Taraskonci od naravi vrlo slabo praznovjerni, te jedu i laste na guljaš, kad ih imade.

— Ma da, da — reći ćete mi, ali kad je divljač tako rijetka u Taraskonu, što onda rade taraskonski lovci svake nedjelje?

Šta rade?

E, šta rade! Odu u ravno polje, dvije ili tri milje izvan grada. Skupe se u male grupe od 5 do 6 njih, izvale se mirno u sjeni kakvog zdenca, starog zida, ili maslinova drveta, izvuku iz svojih lovačkih torbi po komad tenfane govedine, sirovog luka crvenca, koju kobasicu, nekoliko sardelica, i zatim udare doručkovati bez kraja i konca zalijevajući sve jednim od onih finih vina ronskih, što od njih kličeš i pjevaš.

A zatim pošto su se dobro okrijepili, ustanu, dofućkavaju psima, napune si puške, i lov začinje. To će reći, da svaki od ove gospode uzme svoju kapicu, baci je svom snagom u zrak, i gađa u nju, dok je u lijetu — s nabojem, koji je već ugovoren.

Onaj, koji najviše puta pogodi svoju kapicu, bude proglašen kraljem lova, i uveče vraća se triumfalno u Taraskon, s isprebušenom kapom na vrhu puške, sred laveža pasjeg i zveke fanfarske.

Suvišno je spomenuti, da se u gradu razvila na veliko trgovina s lovačkim kapama. Ima pače i klobučara, koji prodavaju unaprijed probušene i izderane kape za nevješte lovce. Ali samo ljekarnik Bézuquet ih kupuje. Sramota!

Tartarinu Taraskoncu kao lovcu kapa ne bijaše premca. Svake bi nedjelje s novom kapom jutrom odilazio i svake bi se nedjelje s dronjkom uvečer vraćao. U baobabovoj kućici tavani su bili puni tih slavom ovjenčanih trofeja. Stoga su ga svi Taraskonci priznavali svojim učiteljem, i budući da je Tartarin temeljito poznavao lovački kodeks i pročitao sve rasprave i sve priručnike svih mogućih lovova, počevši od lova na kape pa sve do lova na birmanske tigrove, ova ga gospoda bijahu učinila svojim velikim lovačkim sudijom, te im je sudio u svim njihovim prepirkama.

Svakog dana, od tri do četiri sata, kod oružara Costecaldea viđevao se debeo čovjek, ozbiljna lica, s lulom u zubima, gdje sjedi u naslonjaču od zelene kože sred dućana punog lovaca na kape, koji su stajali i natezali se. Taj čovjek bijaše Tartarin Taraskonac, koji je krojio pravdu. Nimrod i Salamun u isti mah.

III.

Na! Na! Na!

Nastavak kratkog pogleda na dragi grad Taraskon.

Pored strasti za lovom jaka taraskonska rasa ima još jednu strast: strast za romancama. Što se u ovoj zemlji romanca otpjeva, to je naprosto nečuveno. Sav sentimentalni starež, drugdje već požutio u svojim starim koricama, u Taraskonu je u cvatu mladosti, u naponu slave. Svaka porodica ima svoju popjevku, i to u gradu se znade, koju. Tako se n. pr. znade, da je apotekara Bézuqueta popjevka:

O sjajna zvijezdo, božice moja!

Oružara Costecaldea ova:

O dođi, dragi, u koliba zemlju!

Poreznika u registraturi ova:

Kad bi nevidljiv bio, nitko me vidio ne bi.

(Šaljiva pjesmica.)

I tako redom za čitav Taraskon. Dva ili tri put nedjeljno skupljaju se Taraskonci jedni kod drugih, i pjevaju ih jedni drugima. Svakako je najčudnovatije, da se pjevaju uvijek iste pjesme, i da dragi ovi Taraskonci, otkako ih pjevaju, još si nijesu zaželjeli drugih. One prelaze u porodici baštinom od oca do sina, i nitko u njih ne dira; jer su svetinja. Nigda pače ne bi nitko ni pomislio, da uzme začas tuđe, da n. pr. Costecaldei zapjevaju romancu Bézuquetovih ili da Bézuquetovi zapjevaju onu Costecaldeovih. Pa ipak, možete misliti, kako ih već dobro moraju poznavati, iza 40 godina, što ih već jedni drugima pjevaju. Ali ipak svaki se drži svoje i svaki je time zadovoljan.

U romancama kao i u lovu na kape prvi u gradu bijaše i opet Tartarin. Evo u čem je bila Tartarinova superiornost nad sugrađanima obzirom na romanse: Tartarin Taraskonac ne imađaše svoje. Njegove su bile sve!

Sve!

Samo jada je bilo prinukati ga, da pjeva. Pošto se zarana odreče salonskih uspjeha, junak je taraskonski više volio da se zadube u svoje knjige o lovu i da sprovede veče u cercleu nego da pravi slatko lice pred kakvim klavirom iz Nimesa između dviju taraskonskih svijeća. Ove muzikalne parade činile mu se ispod njegova dostojanstva... Ipak bi katkada, kad je bila glazba u Bézuquetovoj farmaciji, tobože slučajno unutra ušao, i pošto je pustio, da ga napokon namole, otpjevao bi veliki duet iz Roberta Đavla s gđom Bézuquet majkom... Tko to nije čuo, taj uopće ništa nije čuo... Što se mene tiče, da živem stotinu godina, za svoga života ne bih zaboravio velikog Tartarina, gdje se primiče klaviru, laktom se upire o nj, krivi lice, i osvijetljen refleksom zelenih boca iz izloga pokušava da svome dobroćudnom licu dade izraz satanskog i divljeg Roberta Đavola. Istom što se stavio u pozu, a već sav salon protrne: svi su osjećali, da će nešto

veliko da se zbude. Zatim, poslije kratke stanke, Bézuquetova majka začela bi prateći se sama:

Roberte, koga volim,
Kom vjeru dadoh mlada,
Gle, silni strah me svlada. (Opetuje se.)
Milost i za te molim,
I za me to je nada.

Zatim bi dodala tiho: »Sad vi dođete, Tartarin«. i Tartarin Taraskonac ispruživši ruku, stisnuvši pjesnicu, a nozdrve su mu sve drhtale, ponavljao bi tri puta strašnim glasom, koji je kao grom ozvanjao utrobom klavira: »Ne!... ne!... ne!...« što je on kao dobar južnjak izgovarao: »Na!... na!... na!...« Nato bi gospođa mati Bézuquetova jednom opetovala:

Milost i za te molim,
I za me to je nada.

»Na!... na!... na!...« urlao bi Tartarin, što bi ga grlo nosilo, i time bi stvar završila... Kako vidite, sve to nije bilo dugačko, ali je bilo tako fino izvedeno, tako dobro glumljeno, tako vraški, te je zebnja prolazila farmacijom, i on je po četiri ili pet puta redom morao opetovati svoj: »Na!... na!... na!...«

Nato bi si Tartarin stao brisati znoj smiješeći se gospođama, namigujući gospodi, i pošto bi se iza svog triumfa povukao, odilazio bi u cercle, gdje je s tobožnjim nehajem govorio: »Dolazim baš od Bézuquetovih, pjevali smo duet iz Roberta Đavla.«

I što je najzgodnije — on je to vjerovao.

IV.

Sad nek dođu!

Tartarin je Taraskonac spomenutim raznim talentima imao da zahvali svoj ugledni položaj u gradu.

Uostalom, činjenica je, da je taj vraški čovjek znao predobiti sav svijet za se.

U Taraskonu vojska bijaše uz Tartanira. Junački komandir Bravida, kapetan kod odjevnog odjelenja u miru, govorio je o njemu: »To je sila!« A zapovjednik je dabome znao, što je sila, pošto je on toliko njih odjenuo!

Sudstvo bilo je uz Tartarina. Dva ili tri puta je stari predsjednik Ladevreze nasred sudnice rekao za njega:

»To je čovjek!«

Napokon i puk je bio s Tartarinom. Njegova široka leđa, njegov hod, izgled njegov, izgled valjanog trubljačkog konja, koji se ne boji galame, njegova glasovitost kao junaka, za koju se ne zna, otkuda je iskrsnula, masni groši i šamari, što ih je u nekoliko mahova razdijelio malim onim savojskim čistiocima cipela pred svojim vratima, učiniše od njega mjesnog lorda Seymoura, kralja taraskonskog trga, na kojima, kad se nedjeljom u veče Tartarin vraćao iz lova s kapom navrh puške, sav stegnut u svom parhetastom kaputu, trhonoše sa Rone klanjahu mu se dubokim poštivanjem, i pokazujući ispod oka jedan drugome gigantske mišiće, koje se valjahu na rukama, oni tiho i s udivljenjem jedni drugima govorahu:

»To ti je snaga!... U njega su DVOSTRUKI MIŠIĆI!«

Samo u Taraskonu može čovjek takovo šta čuti!

Međutim, uza sve to, uz tolike svoje talente, uza svoje dvostruke mišiće, uz naklonost puka i tako dragocjeno poštovanje vrlog zapovjednika Bravide, bivšeg kapetana kod odjevnog odjela, Tartarin ne bijaše sretan. Tištio ga je, gušio ga je ovaj malogradski život. Velikan taraskonski dosađivaše se u Taraskonu. Činjenica je, da za jednu herojsku narav, kao što bijaše njegova, za jedan pustolovni i ludi duh, koji je sanjao samo o bojevima, trkama po pampasima, velikim lovovima, pustinjskim pjeskovima, urazanima i tifonima, ići svake nedjelje u lov na kape a u preostalo vrijeme krojiti pravdu kod puškara Costelcadea, to nije bilo.. O, ubogi dragi velikan! Ovakove prilike morale bi ga napokon iscrpsti.

Uzalud se on trudio, da proširi svoje obzorje, da nekako barem zaboravi cercle i gradski trg, uzalud se okruživao baobabom i ostalom afričkom vegetacijom. Uzalud je oružje na oružje gomilao, malajske strijele na malajske strijele. Uzalud se pitao romanesknom lektirom nastojeći da se poput besmrtnog don Quichottea silom svojih sanja otme iz ralja nemilostive stvarnosti... Sve, što je on činio, da ugasi svoju žeđu za pustolovnim životom, samo je tu žeđu povećavalo. Pogled na sve ono oružje podržavao ga je u vječitom stanju srdžbe i razdraženosti. Njegove dugocjevke, njegove strijele, njegovi meksikanski laso, sve mu je dovikivalo: »U boj! u boj!« Kroz granje njegova baobaba duvao je vjetar pričajući o dalekim putovanjima i rđavo ga svjetovao. A da mu zadnji udarac zadađu, evo romana Gustava Aimarda, Fenimorea Coopera...

Oh! za teških ljetnih popodneva, kad bijaše sam čitajući sred svojih mačeva, koliko se puta Tartarin kao ričući lav dignuo sa sjedala! Koliko je puta bacio knjigu i poletio k zidu, da skine s njega jednu vitešku opremu!

Ubogi čovjek zaboravljao bi, da je kod kuće, u Taraskonu, u gaćama i s rubcem povijenim oko glave. On bi svoje knjige pretvarao u činjenice, i opajajući se zvukom svog vlastitog glasa, on bi mahnitao vitlajući kakovom sjekirom ili tamahaurkom sjever od američkih Indijanaca.

»Sad nek dođu!«

Nek dođu? Tko da dođe?

Tartarin to ni sam pravo nije znao . . . Nek dođu! Tko da dođe? Sve, što napada, sve, što se bori, sve, što grize, sve, što grebe, sve, što kožu odire s lubanje, sve, što urla, sve, što riče . . . Nek dođu! Tko da dođe? Indijanac Sioux, koji pleše oko ratnog kolca, za koji je privezao nesrećnog bijelca. . . Suri medvjed s Kršnih planina, koji se ljulja hodajući i oblizuje se punim krvavim jezikom. Pustinjski Touareg, malajski gusar, abrucki hajduk . . . Neka dođu napokon, rat, putovanja, avantire, slava.

Ali, naopako! Neustrašivi ih Taraskovac mogao da zaziva, mogao da izaziva . . . Oni ne dolažahu . . . Do bijesa, ta pošto do dođu u Taraskon?

Tartarin je međutim još uvijek očekivao, da dođu... Pogotovo uveče, kad bi išao u cercle.

V.

Kad Tartarin ide u cercle .

Templarski vitez, koji se sprema na navalu protiv nevjernika, koji ga opsjeda, kineski tigar, koji se sprema za boj, komančki ratnik, kad stupi na ratnu stazu, sve to — nije ništa u poredbi s Tartarinom Taraskoncom, kad se oboružava od glave do pete da pođe u cercle u 9 sati naveče, jednu uru iza kako otrubiše mirozovne trublje.

Priprema za borbu!

U lijevu ruku Tartarin uzimaše jedan bokser sa željeznim šiljcima, u desnu štap s mačem; u lijevi džep glavolom, u desni pištolju. Na grudima, između flanela i prsluka jedan malajski bodež. Što se tiče otrovanih strijela, njih ne uzimaše, ne, nikada. To je odveć nelojalno oružje! . . .

Prije nego ode, u tišini i mraku svoje radne sobe on se načas vježba, kao da napada desnom nogom ispadaše, gađaše u zid, poigravaše mišićima. Zatim uzimaše svoj otpirač i prolažaše vrtom dostojanstveno bez mrve žurbe. — Na englesku, gospodo moja, na englesku! To je prava hrabrost.

Stigavši na kraj vrta on otvaraše teška željezna vrata. Otvaraše ih uvijek naglo, silovito, tako da udare izvana o zid . . .

E, da bijahu došli za vrata, alaj bi bili zdrobljeni! Nažalost, oni ne bijahu došli.

Pošto se vrata otvoriše, Tartarin izlazaše, bacaše hitri jedan pogled na lijevo i na desno, dvaput ključem okretaše i to živo, pa na put.

Ni živog stvora na avignonskoj cesti. Vrata zaključana, svijetla u kućama pogašena. Sve u mraku. Tu i tamo po koja lampa škiljaše kroz maglu ronsku . . .

Veličanstveno mirno Tartarin Taraskonac odlazaše tako u noć. Koraci mu u taktu ozvanjahu; okovanim vrhom svojeg štapa izbijaše iz taraca iskre . . . Išao on bulevarima, glavnim i sporednim ulicama, on je uvijek išao brižno za tim, da drži sredinu ceste. Bijaše to izvrsna mjera opreza, koja čovjeku dopušta, da vidi gdje dolazi pogibelj, i naročito da se ukloni onome, što katkada naveče u ulicama taraskonskim s prozora padne. Zbog ove opreznosti nemojte možda zaključivati, da je u Tartarina bilo straha . . . Ah, ne. On se je samo čuvao!

Da tu o strahu ne može biti govora, dokaz je najbolji to, što Tartarin nije išao u cercle šetalištem, već kroz grad, to jest putem najduljim, najtamnijim, čitavim nizom malih ružnih uličica, na kraju kojih se vidi Rona, kako se neprijatno bjelasa. Ubogi čovjek nadao se uvijek, da će na zavoju jednoga od ovih razbojničkih skrovišta iz tmine najuriti i doći, napast će ga. Ja vam jamčim, da bi bili vraški dočekani, da su došli . . . Ali, jao! ironična sudba nigda, ama baš nigda, ne htjede, da Tartarin zlo sretne. Nigda žive, nigda pijane duše. Nigda!

Ipak. Katkada bi se Tartarin pometnjom uzbunio. Čuju se koraci, prigušeni glasovi . . . »Pozor!« doviknuo si je Tartarin tada. I stao bi kao ukopan. Istraživao mrak. Dignuo jedra. Prislanjao uha k zemlji poput Indijanca, da čuje . . . Koraci se približavahu. Glasovi postajahu jasnijima . . . Nema više sumnje. Oni dođoše! Došli su. Tu su. I već se Tartarin, plamenih očiju, zadahtalih grudiju, skupljao poput jaguara, i pripremao da skoči uz ratni svoj krik . . . Kadno najednoć iz njedara tame on začuje dobroćudno glasove taraskonske gdje ga blago zovu:

»Oj!... Tartarin... To je Tartarin... Zdravo, Tartarin!«

Grom i pakao! Bijaše to ljekarnik Bézuquet, koji se je s porodicom vraćao od Costecaldeovih, gdje je otpjevao svoju.

»Laku noć, laku noć!« mrmljao je Tartarin bijesan sa svoje zabune. I strašan, uzdignuvši svoju batinu, on se gubio u tamu.

Stigavši u ulicu, u kojoj je cercle, neustrašivi Taraskonac čekaše još neko vrijeme šećući gore dolje pred vratima, prije nego uđe . . . Napokon, pošto mu bijaše dojadilo da čeka, dok dođu, u uvjerenju, da više ne će doći, on baci posljednji pogled izazova u mrak, i progunđa bijesno: Ništa! . . . ništa! . . . i opet ništa!«

Zatim bi ovaj vrijedni čovjek unišao, da s kapetanom Bravidom doigra svoju partiju karata.

(Nastavit će se).

USPUT.

ĐOVANI.

Upravo kad sam stao već odlučno promišljati, kud bi bilo najgzodnije otići božićevati, stiže mi pismo od ujaka, neka svakako dođem k njemu sa svojim prijateljem, na badnjak da će nas čekati saonice u B., dokle ide željeznica. Tim je to pitanje bilo riješeno, jer imati vršnjaka, čiji su roditelji tvojima prvi susjedi, s kojim si kroz sve škole išao zajedno i na glas mislio, a međ kojim ti se prema duševnom razvitku razvijalo uporedo prijateljstvo, znači dvostruko uživati sve, što te s njim veselo zadesi, a bez sumnje će kod ujaka biti veselo.

Stanem se dakle brzo spremati, i na badnjak stignemo u B. Tu odsjednemo kod nekog rođaka, koga dotad nijesam ni poznavao; a taj nas tako usrdno dočeka, te se i zadržasmo kod njega. Nije nam doduše skinuo lijevču, kako to već rade gostoljubni domaćine, nego nam je opio kočijaša, jer ne bi bilo uputno noću nas puštati ispod krova. Moradosmo dakle kod njeg noćiti, a ujaku upravismo brzojav. Sutradan krenemo poslije ručka. Zemlja se djela u svečanu bjelinu, koja se pruža do samoga mora, gdje joj istom prosijavaju glatke gole partije i zapaža se duboko disanje njeno. Snijeg pritisnuo poda se i sapeo svojom studeni sve klice bolesti, pa ti se grud krepko nadima svježim zrakom. Unaokolo caruje mir, saonik utrven, da ljepši ne može biti, pa letiš ko sam ukrajinski bratac stepom. Sve oko tebe nekako svijetlo i veselo. I naš kočijaš Madžar zabacio kapu, pa uživa, a zamalo se okrene i k nama, da nam se pohvali, kako je i on imao veseo Božić i kako ga je unuk učio pjevati

Na tom mladom ljetu veselimo se...«

Moj prijatelj prihvati svoju božićnu pjesmu, ja udesim u slogu, i začas se širila brdom i dolom. Poslije uzmem ja učiti svog prijatelja »Roždestvo«, da ne mora šutati kod ujaka, kad ono dođe na red, i prestadosmo istom, kad se pred noć prikučismo k seocu Z., od kog nije već daleko ni k ujaku.

Tu najednom ustavi naš Madžar naglo konje: umalo da nije pregazio popadiju, koja je prelazila preko puta. — Nije ona naučna putem, ona voli stramputice, ta eto ni na sam Božić ne može se smiriti kod svoje kuće! Kad se prepoznasmo, ponudi nas, da se okrenemo ogrijati k njenom popu. On da je i onako sam; jedino je mjesna učiteljica tamo, pa se žurno oprosti i

mune nekamo u mrak, a mi siđosmo. U popovu domu sve pootvarano i prazno; a sve je jarko rasvijetleno, još kako su bili seljani u gostima. Popa nađem kraj peći u sobi, u kojoj je na postavljenu stolu bilo još sila jela, što su se od vrućine rastapala. Svijeća u božićnom kolaču dogorjeva, stonjak ispolijevan vinom i pečenicom, čaše poizvaljivane. Slama po podu zablaćena od nanesena kaljava snijega. Pop se zadubao u slušanje, a učiteljica mu čita Ruđina. Naš bučan dolazak naruši taj mir. Popo nam se istinski obradovao. Nije znao mjesta da nam nađe. Ispričavao se radi nereda i stao nam kao domaćica iznositi uz učiteljičinu

pomoć vazdan đakonija. Ta je učiteljica bila krasna. Sjećam se još neobično krupnih, srnečih očiju njenih. Pop je dozvao, da nije sama u pustoj školi na toliki praznik.

Kad smo se okrijepili svojski, stane nas pop ustavljati, neka ne žurimo, ta lijepo je eto i kod njega, noć je vidna i rano je mjesečina; a neprestano sam osjećao njegov pogled na sebi, otkud je prolijetao na učiteljicu. Volio me taj čovjek kao sina svog pokojnog druga. Istom sad shvaćam njegove poglede. On me je htio uputiti na biser, koji je zapazio, ali biser može naći samo pozoran istraživalac, ne kand. prof., kako sam se ja

tada ponosno zvao, i tražio sam vesele i nasmijane strane života kao noćna leptirica svjetlost. On je siromah tražio već sreću u tuđoj sreći, ali se ipak nije na ruševinama njegove sreće prihvatio njega trunak zlobnog ogorčenja.

Za čas krenemo dalje, jer mi je nekako taj mir kod njega i poznavavanje njegove nesreće došlo nezgodno za Božić. Putem uputim svog prijatelja, kako je taj čovjek pravo Adamsko koljeno. Koliko li je taj sluga božji ubrisao suza sirotinjskih, a da zato ni ne zna niko! Žena mu je nevaljala; čuje se o njoj svašta; pa i zna se već, kakva je žena, koja ne može kod svoje kuće zgrijati mjesta, no trčkara selom; a on joj nije ni stajao na putove, kad je uvidio, da je nije kadar urazumiti. Djeca su mu pomrla sva. Kakogod je skroman i povučen, znao za svojeg čovjeka ići od gospodina do gospodina, pa im i zube pokazati, ako nije drukčije mogao skinuti s njega zla. I njegova sijeda brada, a plav pojas svjedoči, da je on tražio priznanja u zapostavljenih.

Domala bijasmo već i napram stare trešnje, iza koje počinje za čas i ujakovo selo. Sama je stajala na visokoj poljani, a ipak je rijetko bila sama: Svake je godine obilno rađala, pa su se na njoj izmjenjivala djeca s pticama, koje su se i gnijezdile na njoj i u njoj, jer joj je nekad grom srce sagorio i izdubao u deblu duboku šupljinu. Kad udari pljusak ili pritisne sparna pripeka, davala je ona zakloništa stadima, te su joj donje grane obično bile gole, jer su ih stada i obrstila, a ona kao da je navlaš zato i spustila grane.

Češće sam opd njom zatekao ovog popa zamišljena, a kad sam ga pitao, šta tu radi sam, odvraćao mi je: »Mislim eto o toj trešnji i o sebi, čitam i bez knjige«. I zaista znao je on čitati iz knjige prirode, pa mu se to odražavalo i na cijelom biću. Mrzio je svaku neprirodnost i pretvaranje, ali pasivno izbjegavajući ih i žaleći. A jednom mi je rekao, kad sam ga zatekao ondje sa žmudskim romanom Marije Rođevičevne u rukama: »Eto vidite, ja nisam plemenitaške loze, nego sam izašao iz opanka, i ta je pitoma trešnja moj Devajtis«.

Bujica hučnih doživljaja davno je već potisnula u zaborav uspomenu na njeg, a osvježila je nedavna novinska bilješčica, u kojoj javlja neutješna udovica kraj njegovih nevolja.

INTÉRIEUR.

IVO HORVAT.

Hoćeš li sa mnom u vrtove moje,
gdje lete metulji i titraju sjene
i brenčaju ploče i sanjaju noći
uz šaptanje harfa i cvijetka, što vene?

A mi ćemo sretni, ko naivna djeca
skakutati baštom i loviti jëku
i ćut ćemo, gdje nam uz srebreni šapat
dvije blistave rijeke, dva proljeća teku.

A tvoje će oko ko od mila sjati,
i plivat će cvijeće i zvuci i boje.
Ja žudim i čeznem i čekam i molim:
hoćeš li sa mnom u vrtove moje!

ŠTAMPARSKA GRIEŠKA.

KINFINGMEI.

Činilo se, da će Žoltaja Poljana sasvim utoniti u blatu. Šta više, čovjek bi rekao, da je i mozak njezinih stanovnika istisla ta neugodna materija i onemogućila u njih svaku ozbiljnu misao. Dani su prolazili, a da se u tom dijelu svijeta nije dogodilo a ma baš ništa, sasvim ništa. Kiša je curila, djeca se rađala, a ljudi umirali. Ukratko, posvuda je vladala ona savršena dosada, koja je prvi uvjet ljudskoj sreći i zadovoljstvu.

Takvo je dakle bilo raspoloženje ovdje i onda, kad je okružni liječnik Aleksej Cmizev dobio nedjeljnom poštom iz Nižnjega novine. Niti ova okolnost ne bi bila toliko važna Alekseju Cmizevu i stanovnicima Žoltaje Poljane, koliko upravi tih novina, kojoj je Aleksej Cmizev redovito slao pretplatu; no u tim je novinama bila i kratka notica, koja je uzbunila Alekseja Cmizeva i pokrenula čitav niz događaja.

Sadržaj te notice bio je po prilici ovaj:

Kad je žena državnog savjetnika Ana Prokopovna prolazila mimo Preobraženske katedralu, odjedared joj je pozlilo. Na svu se sreću desio ovdje neki Aleksandar Cmizevsky, koji je Anu Prokopovnu u padu pridržao, dozvao kočiju i otpratio je kući.

I upravo ta okolnost, što je Anu Prokopovnu u padu pridržao neki Aleksandar Cmizevsky, uzbunila je okružnog liječnika Alekseja Cmizeva. On je u prvi mah ime Aleksandra Cmizevskoga pročitao za svoje i kod toga se tako uzrujao, da ga je svoga obuzelo čuvstvo potpune nemoći. Ime Aleksandra Cmizevskoga kao da mu se nekako čudnovato smiješilo iz novina i stvaralo u njega iluziju, da je upravo njegovo ime štampano. Tu je iluziju uništavao jedino poljski nastavak »-sky« neznančeva imena, koji je Aleksej Cmizev zamrzio od toga časa iz dna duše. Sasvim ga obuze nemoćna srdžba pri pomisli, da je trebalo tek neznatne štamparske grieške, pa bi bilo štampano njegovo ime.

— Napokon je nepravednost sudbine, zaključivao je Aleksej Cmizev, — da nije meni dodijelila tako časnu ulogu, kao što ju je dosudila Aleksandru Cmizevskomu; da sam ja tada slučajno bio u Nižnjemu pokraj Preobraženske katedrale, ja bih isto tako postupao. Ako se ne varam, i ja sam jedared nekome na sličan način pomogao. Jest, jest, bilo je to onda, kad sam pijanoga Ivana Semjenova lijepo polagano svalio u grabu pokraj njegove knjižare i još mu svukao kožuh, da mu ga kao jastuk stavim pod glavu. Jedina je nesreća, što se to nije dogodilo u Nižnjem pred Preobraženskom katedralom, već u nesretnoj Žoltajoj Poljani.

Takvim i sličnim mislima bavio se okružni liječnik Aleksej Cmizev čitav dan. Te su misli po svoj prilici i skrivile, da je zamijenio lijek, koji je propisao bole-

snom djetetu Katje Kusticove s lijekom, što ga je namijenio nabuhloj kravi Ivana Semjenova i time uzrokovao, da je dijete čitavih 24 sata prije ozdravilo, nego što je mislio, a krava uginula.

— Pa moguće se i dogodila štamparska griješka i mjesto moga imena štampano ime Aleksandra Cmizevskoga, sunu mu odjedared glavom.

Budne mu tako krivo, kao da je zaista sam pomogao Anu Prokopovnu, kad joj je pozlilo pokraj Preobraženske katedrale. Lice mu se produži kao u Don Quijota pa kad pogleda kroz nečisto okno svoje sobice na dosadno, sivo nebo, iz kojega je još uvijek curila kiša, nekako se rastuži i gotovo da zaplače. I upravo tako, kako je to učinio »vitez tužnoga lica«, odluči i Aleksej Cmizev da pođe u svijet, t. j. u dvadeset vrsta udaljeni Nižnij i da ispravi nepravdu, koju su mu nanijeli. Potraži Ivana Semjenova i zamoli, da mu posudi kola i konja pa krene iz Žoltaje Poljane.

* * *

Ivan Kokin, urednik »Nižnijskih Vjedomosti«, sjedio je zamišljen za svojim stolom i glasno govorio članak, koji je pisao za rubriku »Narodno gospodarstvo«.

— »Slak valja saditi rano u proljeće na dobro izoranu zemlju i to najbolje među bundeve . . .«

— A ja mislim, baćuško, oglasi se stari sluga Vasilije, koji je dotada mirno pometao pod, — da slak uopće ne valja saditi, već da on sam od sebe dosađuje ljudima. I kad bi se našao čovjek, koji bi ga ipak sadio među bundeve, tada taj ni sam ne bi imao glave, već bundevu. Grehota je, što pišete, baćuško, grehota.

— Ne shvaćaš ti to, Vasilije, ljenivo će Ivan Kokin. — To ti je samo zbog reputacije. Ne razumijem ja ništa o narodnom gospodarstvu, a ne rauzmiju ni čitatelji »Nižnijskijih Vjedomosti«. A mužici znaju i bez novina obrađivati svoju zemlju.

I on bi se zapleo u dugo razlaganje, o kojemu ne bi Vasilije razumio ni riječi, da se nije u tom času stvorio u sobi Aleksej Cmizev, okružni liječnik iz Žoltaje Poljane.

Nikada mu u životu nije bilo moguće tako tjeskobno, kao upravo u tom času. I da sam sebe nekako umiri, započe nehajnim glasom, kao da priča o sitnicama.

— Molio bih vas, prijatelju, da izvolite ispraviti u vašem listu donesenu noticu. Namjesto »Aleksandar Cmizevsky« ima da stoji »Aleksej Cmizev«.

Glas mu zadrhće, i on se toliko zbuni, da nije mogao dalje govoriti.

— A u čemu je stvar? zapita ga učtivo Ivan Kokin, kojemu se pričini sadržaj njegovih riječi nešto zamršen.

— Ma o vašoj notici, kako je Ana Prokopovna prolazila mimo Preobraženska katedralu, kako joj pozlilo, pa kako joj je pomogao Aleksej Cmizev, okružni liječnik iz Žoltaje Poljane, t. j. ja glavom, a ne Aleksandar Cmizevsky, kako ste pogrešno napisali u vašem listu.

— Vi? nabaci Ivan Kokin samo onako, da nešto reče.

No od tog se pitanja Alěksej Cmizev toliko uplaši, da sav pocrveni. I da uvjeri Ivana Kokina, kako zaista može što takovo da izvede, ispriča mu odmah svoju zgodu s Ivanom Semjenovom, kako ga je pijanog uvalio polagano u grabu pokraj njegove knjižare.

— Razumijem, učtivo ga prekine Ivan Kokin. — Prema tome se vi u neku ruku bavite time, da ljudima, kojima slučajno pozli na ulici, pomognete pa bi sada hotjeli, da o tome uputite ljude. Sastavit ću vam po prilici ovakav oglas: »Stavljam ovime cijenjenom općinstvu do znanja, da svima ljudima, kojima pozli na ulici, rado pomažem te ih upozorujem, da se u tu svrhu u takovim slučajevima izvole na mene obratiti. — Aleksej Cmizev, okružni liječnik iz Žoltaje Poljane.« Upravo trideset riječi po deset kopejki, što čini tri rublja.

— Ne mislim tako, očajno odvrati Aleksij Cmizev. — Radi se tu upravo o Preobraženskoj katedrali i Ani Prokopovnoj. Hotio bih, da to novine napišu kao od svoje strane.

Ivan ga Kokin začuđeno pogleda i pomisli, kako je to ljudima svejedno, da li okružni liječnik iz Žoltaje Poljane pomaže kome ili ne, ali odgovori ljubazno:

— Dakle reklama u tekstu, stoji peterostruko. Sastavit ću dakle ovako: »Rijedak slučaj požrtvovnosti. Naš poznati filantrop Aleksej Cmizev, okružni liječnik iz Žoltaje Poljane, stavio je sebi kao životnu zadaću, da stoji pred Preobraženskom katedralom i da pomaže ljudima, kojima slučajno pozli na ulici. Na taj je način spasao već Anu Prokopovnu, kako smo to nedavno javili u našim novinama«. Četrdeset i četiri riječi po pedeset kopejki. Ukupno dvadeset i dva rublja.

Neka silna klonulost i dosada obuze Alekseja Cmizeva. Dozlogrdi mu dalje tumačiti pa plati zatraženih dvadeset i dva rublja i ode.

U Nižnijem je ostao do drugoga dana, kad je u novinama izašla njegava notica, a tad se vrati u Žoltaju Poljanu.

Činilo se, da je time stvar dovršena. Aleksej je Cmizev kupio još u Nižnijem desetak primjeraka »Nižnijskijeh Vjedomosti«, okružio je u njima crveno noticu »Rijedak slučaj požrtvovnosti«, posjetio sve svoje znance i kod svakoga slučajno zaboravio po jedan primjerak. Tek je bilo zamršeno to, što nitko nije znao, kako je Aleksij Cmizev mogao sitodobno stajati pred Preobraženskom katedralom u Nižnijem i liječiti ljude i marvu u Žoltajoj Poljani. No preko takovih je sitnica Aleksej Cmizev prelazio čednom gestom. Kad bi ga naime tko zamolio, da mu što pripovijeda o svojoj zgodi, tad bi smjerno odgovorio:

— Ne vrijedi o tome govoriti mnogo, prijatelju. Kršćanska nam ljubav nalaže, da postupamo tako. Uvjeren sam, da bi i ti na mojemu mjestu isto učinio. Srce nije kamen.

* * *

No tada se odjedared dogodi u toj stvari neočekivani preokret.

Kad je žena državnog savjetnika Ana Prokopovna došla kući te se oporavila od svoje boljetice, opazila je, da nema taškice, u kojoj je imala po prilici pôdrug tisuće rubalja. Pošla je odmah glavom do šefa policije, koji je dao stvar izviditi. Tako je ustanovio, da je krađu mogao izvesti jedino uslužni kavalir Aleksandar Cmizevsky, koji je Anu Prokopovnu otpratio kući, a zatim netragom iščeznuo. I upravo onoga dana, kad je šef policije naredio svestranu potragu za zlikovcem, izašla je u »Nižnijskijim Vjedomostima« notica »Rijedak slučaj požrtvovnosti.« Šefu policije, kojemu su već dojadile neprestane tužaljke Ane Prokopovne, dođe ova vijest kao glas s neba. Još isti dan napiše starosti žoltapoljanskom odulje pismo, u kojemu ga zamoli, da »opasnog i rafiniranog lupeža« Alekseja Cmizeva pošalje na državni trošak u Nižnij, ali »uz sigurnu pratnju«.

Primivši starosta Petar Rumjancev ovo pismo neopisivo se začudi. Budne mu tako žao Alekseja Cmizeva, da je čitav dan proplakao. Ali kako je prema

mah na izvršenje naloga te je posjetio Alekseja Cmizeva i saopćio mu samo to, da mora na državni trošak u Nižnij.

Alekseju Cmizevu udari krv u glavu. Sjetio se švedske kolajne za kulturne zasluge, koju je dobio sličnom zgodom Fjodor Pavlović, namještenik u knjižari Ivana Semjenova. Drage volje sjede u kola i po drugi se put uputi u Nižnij. S njim je išao, kao »sigurna pratnja«, isluženi vojnik — invalid Sergej, koji je inače na općini prao prozore. Sergej je načuo nešto o samoj stvari pa mu se smili Aleksej Cmizev, koji je sav blažen sjedio u kolima vozeći se kao jaganjče na zaklanje. Stoga započe onako na očinsku, utješljivo:

— Ja mislim, baćuško, da s takvih stvari ne šalju odmah na robiju. Nije to takav prekršaj. Nesreća samo, što se tu radi o ženi državnog savjetnika, nastavi glasnije, kad je opazio, da ga Aleksej Cmizev ne sluša.

Sergej zastade malko, pogleda ispod oka Alekseja Cmizeva, koji je rastreseno gledao u daljinu, pa onda započe iznova:

— Ne će vam dosuditi više nego moguće pet godina tvrđave. U lijepoj okolici prolazi to brzo. Uzmite na pr., da morate u Kronštat. Sve naokolo voda, upravo kao u Veneciji.

— A o čemu ti to gunđaš, lopove? prekide ga napokon liječnik, koji je u svojoj mašti došao upravo do prizora, kako mu sam ministar vješa na kaput švedsku kolajnu za kulturne zasluge i dobrohotno tapka po ramenu govoreći:

— Ništa, ništa, golube moj, ne trebaš se toliko crveniti od čednosti. Domovina znade da cijeni svoje sinove.

— Kako izvoljevaste kazati? oglasi se oštro Sergej, koji je odjedared izgubio svaku sućut spram svoga uhićenika. — Lopov? Lopov ste vi sami, koji se koristi nevoljom nejakih žena, da ih okrade.

— Ali umiri se, prijatelju, progovori blažim glasom Aleksej Cmizev, kojemu postade nekako tjeskobno.

— Nijesam ja nikako vaš prijatelj, već pretpostavljeni i vrhovni komandujući, otrese se Sergej, ali se i malko zbuni, jer nije znao, da li mu baš taj naslov dolikuje. — Okrali najprije Anu Prokopovnu, a sad bi htjeli, da vam je pošteni vojnik prijateljem.

Tako mu Sergej ispripovijedi sve, što je znao, i još koješta doda, što mu se u pripovijedanju činilo prijeko potrebnim.

Aleksej Cmizev nije isprva sve shvatio. No crna ga slutnja obuze, i on se sav pokunji. Pogleda svojega »pretpostavljenoga«, kojega je inače uvijek poredio s velikim majmunom, kakvog je vidio u Moskvi, i od tog mu pogleda lice poprimi opet donkihotski izražaj.

Kad su došli u Nižnij, nije već znao pravo za sebe.

Policajni se činovnik Mićka Gavranov veoma začudi ugledavši ovog »opasnog i rafinovanog lupeža«. On je neobjašnjenom logikom zaključivao, da upravo s razloga, što se lupež sam u novinama javio, da mora biti vanredno lukav.

— Javio se, da zavede policiju, sudio je oštroumno i sam se čudio, kako još nije dodijeljen ministarstvu.

No kad je ugledao uhićenika, koji je bešćutno gledao preda se, nešto se smete i posumnja u ispravnost svoga zaključka. Pa kada je Aleksej Cmizev stao iskreno da pripovijeda svoje događaje, tad mu to odmah povjeruje i od srca se nasmije.

Aleksej je Cmizev ostao još nekoliko dana u istražnom zatvoru. Tada ga otpustiše »zbog nedostatka dokaznog materijala«.

Skršen se vrati u Žoltaju Poljanu. Od toga se doba nije više ni s kime družio i stao ljude izbjegavati. Sav se uvuče u sebe, a lice mu poprimi neku bolnu crtu. Nije ga mnogo obradovalo ni to, što je nakon nekoliko mjeseci dobio iz Nižnijeg službeno saopćenje, da je uhićen pustolov Aleksandar Cmizevsky, te da ga tako rješavaju svake krivnje.

OPĆI IZVANJI UVJETI ŽIVOTA.

O.

Na živim bićima ili organizmima (životinje i biljke) vidimo mnogobrojne promjene; one su vrlo različite i zbivaju se u svim, pa i najmanjim njihovim dijelovima: u stanicama. Te promjene zovemo **životnim pojavama**. No životne su pojave vazda vezane uz stanovite uvjete: nema li uvjeta, koji ih omogućavaju, nema ni životnih pojava.

Životnih uvjeta ima vrlo mnogo; oni su različiti, pa ih stoga grupiramo u dvije skupine: 1. **unutarnji** uvjeti, koji moraju biti u samome organizmu, 2. **izvanji**, koji se moraju nalaziti izvan organizma, t. j. u njegovoj **okolini** (mediju), u kojoj živi. Ima unutarnjih i izvanjih uvjeta, koji vrijede za sve organizme bez izuzetka; zovemo ih **općim** uvjetima. Ti su opći uvjeti **minimum**, koji je potreban za život u najširem smislu. Ovdje će biti govora samo o općim izvanjim uvjetima života. Ti su:

1) Dovođenje materija (tvari).

U svakom se živom biću zbiva izmjena materija, t. j. organizam prima stanovite materije u tijelo u obliku hrane, te se materije u tijelu kemijski mijenjaju: jedne sastojke hrane tijelo pridržava, a druge, koji su postali suvišni, neupotrebljivi pa i štetni, isturuje. Time nastaje gubitak, a taj se gubitak mora izvana neprestano naknađivati, hoće li organizam, da se održi na snazi. Prestane li dovođenje novih materija u naknadu za istrošene, organizam postupno oslabljuje i napokon pogiba. To vrijedi za svaki organizam bez razlike. Nove se materije dovode hranom, vodom i kisikom.*

a) **Hrana.**

Svaki organizam, dok se nalazi u stanju aktivnog života, mora da uzima izvjesne materije u svoje tijelo. Vrst je hrane u svake grupe organizama drugojačija, ali se i velike grupe organizama u toj tačci podudaraju. Sve zelene biljke uzimaju hranu, koja se sastoji od anorganskih materija: vode, jednostavnih soli i ugljične kiseline. Životinje se pak hrane organskom hranom, dakle biljnom ili životinjskom; nijedna životinja ne može trajno opstojati bez bjelanjaka i njihovih produkata. Sredinu u tom pogledu zauzimaju gljive: one pokrivaju potrebu ugljika iz organskih tvari kao i životinje, a dušik (azot) dobivaju iz anorganskih tvari kao i zelene

---

* Strogo uzevši hrana, kako je u običnom životu shvatamo, zapravo je hrana u užem smislu; u fiziologiji se obično smatra hranom: a) hrana u užem smislu, b) voda i c) kisik; to je hrana u širem značenju.

biljke, no bjelančevine (proteini) nijesu im potrebne. Koliko hrane mora primati organizam? Za trajno održanje života mora se hranom primiti toliko početnih sastojaka, koliko ih se izlučivanjem i životnim radom gubi. Kada se tako događa, nalazi se organizam u umjeri (ravnoteži) izmjene materija, t. j. primanje i izdavanje umjeravaju se. A kakve posljedice ima poremećenje ove umjere? Ako se prima hrane više nego je potrebno za uzdržavanje umjere, nastaje prirast žive supstance: jednostanični organizmi rastu, dijele se i time razmnožavaju; u višim je organizama prirast žive supstance vrlo malen, pa se kod neke granice uza sav previšak hrane ne uvećava, već nastaju pričuvne (rezervne) tvari kao mast (salo), ugljični hidrati, bjelanjci. Nastajanje rezervnih tvari u organizmu zovemo tovljenjem. — Umanji li se ili posve prekine dovođenje hrane, nastaje veće izdavanje od primanja: živa se supstanca umanjuje; no prije toga troše se rezervne tvari. Umanjivanje žive supstance zovemo izglađnjivanje ili mršavljenje. Oni dijelovi organizma, koji su za opstojanje cijeloga organizma najvažniji, gube težinu svoje supstance vrlo polagano, a manje važni mnogo brže. Time se može cio organizam oporaviti, ako dođe ponovo u povoljne hranidbene uvjete.

b) Voda.

Živa supstanca, koja se poprečno sastoji od 75% vode, trajno isturuje vodu s produktima izmjene materija. Ovaj se gubitak mora dovođenjem nadomjestiti, jer inače, prije ili poslije, prestaje život. No smrt, uzevši posve općenito, ne nastupa odmah. Ima mnogo organizama s posebnim napravama, koje im omogućavaju ekonomisanje malenih količina vode: time mogu da izdrže dugo vremena posvemašnju oskudicu vode. Neke biljke i životinje mogu se posve sasušiti: u takvim slučajevima one se ne nalaze u aktivnom stanju života, nego u latentnom (prikrivenom), jer životnu sposobnost nijesu izgubile. Primjere nam pružaju mnoge biljne sjemenke, truske, bakterije i sitne životinjice stajaćih voda. Latentno stanje ne može trajati neograničeno dugo, ali se zna, da neke sjemenke mogu proklijati nakon 150—200 godina, ako dođu na vlagu; takvih je sjemenaka, dakako, vrlo malo. Navodi, da pšenica iz grobnica faraonskih može i danas da proklija, pripadaju carstvu nemogućnosti, jer je dokazano, da urođenici čine s tom pšenicom naprosto prevare. Organizmi, koji se nalaze u latentnom stanju života, vraćaju se ponovo u aktivni život obično pri onoj količini vode, kod koje je život prestao biti aktivnim. — Pojedini organi i njihovi sastavni dijelovi imaju stalnu količinu vode za normalne funkcije. Umanji li se količina vode n. pr. živcu ili mišiću, nastaje poremećenje funkcije, koja se očituje u tome, da ti dijelovi postaju iznajprije potencirano osjetljivi, a izatoga nastupa uzetost (klonulost). Povećanjem količine vode nastaje umanjenje osjetljivosti. Prema tome vidimo, da je stepen osjetljivosti pojedinih dijelova žive supstance vrlo ovisan o količini vode.

c) Kisik. Velika većina živih bića ne može opstojati bez kisika: zovemo ih aërobnim organizmima. No ima ih, premda vrlo malo, koji mogu živjeti i bez kisika: nazivamo ih anaërobnim. Jedni od tih organizama pogibaju u prisutnosti kisika (obligatno anaërobni), a drugi ga podnose, što više i troše, ali im za održanje života nije potreban (fakultativno anaërobni organizmi). — Aërobni organizmi mogu živjeti i kod manje količine kisika, nego da ima u atmosferskom uzduhu (21%). Sisavci mogu trajno živjeti još sa 14% atm. kisika, no kod 7% nastaju već znatni poremećaji. Prevelika količina kisika djeluje vrlo štetno, otrovno. Sisavci mogu u čistom kisiku egzistirati, no poveća li se istovremeno pritisak na 3 atmosfere, pogibaju, a u atmosferskom uzduhu mogu da izdrže pritisak i od 15 atmosfera. — Nema li dosta kisika ili ga nema nikako, nastaje ugušenje.

2. Dovođenje energije.

Osim izmjene materija zbiva se u svakom živom organizmu izmjena energije: organizam životnim radnjama izdaje energiju, ali je mora izvana da prima; to primanje energije izvorom je energiji, koja se životnim radom troši. Energija se dovodi u prvom redu hranom i kisikom; u njima se nalazi golema količina energije, no ta je energija prikrivena, a zovemo je potencijalnom kemijskom energijom. Došavši hrana u tijelo organizma ona se kemijski mijenja i time se pretvara u aktualnu energiju, koja se oslobađa, a to se očituje u gibanju organizma, stvaranju topline, svijetla, elektricitete itd.

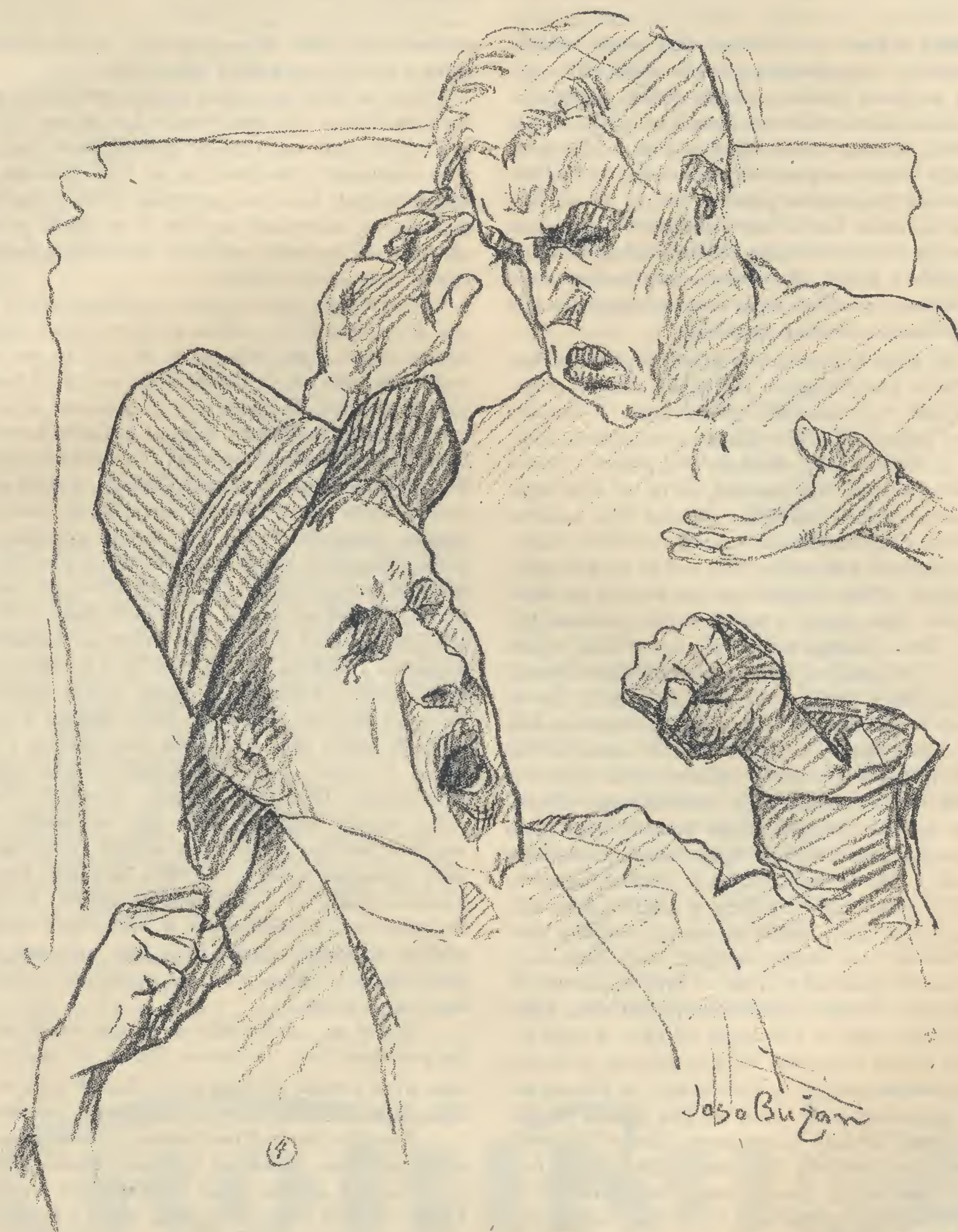
U biljaka je malo drukčije: dovođenje tvari (hrana) i dovođenje energije ne pokriva se. Tvari, koje služe biljci hranom, reprezentiraju vrlo malo ili ništa energičke vrijednosti. Ta hrana ne sadržaje dovoljno potencijalne (kemičke) energije, stoga joj pritječe energija izvana; ta je energija svijetlo i to u prvome redu sunčano svijetlo. Zelena biljka pretvara stanovite zrake sunčanoga svijetla u potencijalnu energiju, a time omogućava funkciju njenih organa. Nadalje, u biljku dolazi izvan hrane energija i u obliku topline.

c) Temperatura.

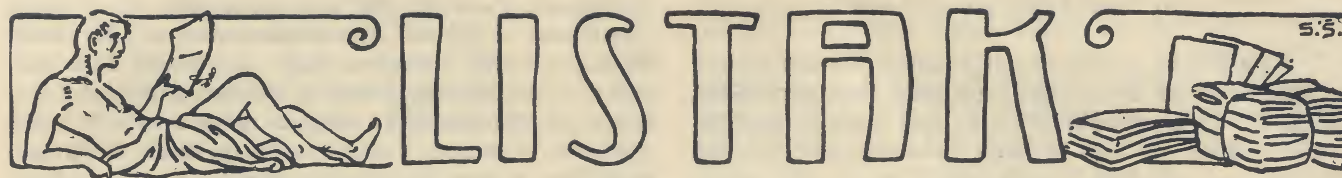
Svi su kemijski procesi, dakle i oni, što se zbivaju u organizmima, ovisni o temperaturi. Za normalni tijek životnih procesa potrebna je stoga stanovita temperatura okoline (medija); on je zatvoren među gornju i donju granicu temperature, a ta je granica za svaki organizam drukčija. Životni se procesi povišenjem temperature isprvine ubrzavaju, a nakon prekoračenja stanovitog stepena nastaje malaksalost (uzetost) zbog toga, što se naročito oksidacioni procesi prebrzo zbivaju, pa se materijal za oksidaciju prebrzo upotrebi; time oksidacijoni procesi ne idu uporedo s ostalim procesima, prestaje harmoničko skupno djelovanje pojedinih procesa, koje je za normalni život potrebno. Prekoračenjem se donje granice usporavaju životni procesi i, prije ili kasnije, posve prestanu. Ali ako prekoračenjem tih granica i prestaju životni procesi, a prema tome i aktivni život, ne prestaje nužno i sposobnost života. Organizmi se nalaze u latentnom stanju života kao i kod nestašice vode, pa se mogu postepenim dovođenjem topline privesti aktivnom životu. Tako mogu truske (spore) nekih bakterija u stanju latentna života izdržati temperaturu višu od 100 °C, a da ne izgube životne sposobnosti. U drugu ruku ima organizama, koji mogu da podnose vrlo niske temperature, no vrlo mnogi sićušni organizmi, pa više biljke i životinje pogibaju kod temperature od 0 °C, ali ih opet ima, koji podnose upravo nevjerojatno niske temperature, n. pr. ribe —15 °C, žabe —28 °C, neke člankonoge (zglavkari) do —50 °C, mekušci —120 °C, bakterije —200 °C, a bakteriji kolere i bedrenice —252 °C, u posljednjih nedostaje još samo 21 °C, da se dođe do apsolutne ništice pri —273 °C, kod koje prestaju uopće svi kemijski procesi. Zbog čega podnose jedni organizmi ovako visoke i ovako niske temperature, a drugi ne, ostaje zasada jedno otvoreno pitanje.

d) Statički pritisak.

Kemijski su procesi veoma ovisni o pritisku (tlaku), a budući da se život osniva na kemijskim procesima, jasno je, da je statički pritisak opći vanjski uvjet života. Granice su toga pritiska veoma široke: tek kod pritiska od nekoliko stotina atmosfera opazilo se u većine oblika žive supstancije malaksanje životnih djelatnosti. Tako pri 400 atmosfera gube žablji mišići osjetljivost, a pri 600 atmosfera ukoče se. Kvaščeve stanice pri 400 atmosfera gube sposobnost fermentacije, t. j. pretvaranja šećera u alkohol, a bakteriji truljenja pri 700 atmosfera više ne mogu meso, krv itd. pretvoriti u trulež. Traje li toliki pritisak dulje, prestaje život posve. Smanjenjem pritiska nastaju laki poremećaji, a odstranjenjem pritiska u aerobnih organizama nastaje ugušenje, jer nemaju kisika na raspoloženje. Ljudi u visini 7000—8000 m padaju u nesvijest zbog nedostajanja kisika, ako se kisik umjetno ne privodi. — Voda izvršuje na organizme, koji u njoj živu, veliki pritisak; digne li se taj pritisak, ne stradavaju organizmi gotovo ništa. Samo ribe iz vrlo velikih dubina donesene na površinu pogibaju, jer se plinovi u plivaćem mjehuru tako rašire, da cijelo tijelo razmrskaju.

Pribroji li se ovim uvjetima još osmotički pritisak kao daljnji uvjet, nabrojali smo sve izvanje opće uvjete života. Dakako, da za normalan tijek životnih procesa za pojedine grupe organizama može biti i drugih izvanjih uvjeta, ali ti uvjeti nijesu potrebni za sve organizme. Pojedini organizmi mogu u tom pogledu trebati različitih uvjeta, ali nabrojeni vanjski uvjeti ne smiju ni u kojem slučaju izostati.

DOM I SVIJET

Neki običaji u Kini. Svaki narod ima svoje običaje, obrede, ceremonije, svoja posebna pravila uljudnosti i posebne propise za razne zgode u životu. Možda nigdje nije ta spoljašna strana života tako razvijena kao u Kini. Svaki je gotovo korak Kitajca točno određen starim običajima, sve je kod njega vezano uz posebne ceremonije. — Kad Kitajac polazi svomu prijatelju u posjetu, obavlja to s toliko ceremonija, da se nama sve to čini smiješnim, a kod njega je to potrebno, jer to traži od njega bonton. Kad je tako kod tako obične zgode u životu, ako posjet uopće možemo tako nazvati, lako možemo zamisliti, kako biva kod događaja, koji su u životu ljudskom od većeg zamašaja.

Evo n. pr. kako Kitajac slavi svadbu. Nevjestu ne bira Kitajac sam; to je pravo njegovih roditelja. Često se pregovori o braku vode već onda, dok su još ženik i nevjesta djeca. Ženikovi roditelji šalju k roditeljima nevjestinim žene, koje se bave prosidbom. One obavljaju svoj posao vrlo svečano s mnogo ceremonija. Njih počaste, ali im ne daju odgovora, jer treba još upitati astrologe, a pored toga mora se još točno ispitati i istražiti, nijesu li ženik i nevjesta rođaci, jer u tome slučaju brak nije moguć. Ako sve to prođe u redu, nevjestini roditelji javljaju ženikovima, da pristaju na brak. Nevjesti se onda šalju darovi i to narukvice, tkanine, pokućstvo, riža i dr. — Izatoga se uređuje dan svadbe po kalendaru, u kojem su označeni sretni i nesretni dani. Nema li ženik još 16 godina, a nevjesta 14, brak se odgađa do to doba. Isprošena se djevojka ne smije sada više udati za drugoga, pače ni u tom slučaju, ako njen vjerenik umre. Na dan svadbe obuku nevjestu u najbolje odijelo, iskite cvijećem, zlatom i dragim kamenjem. Lice joj je narumenjeno i oličeno. — Žene, koje su brak sklopile, obriju nevjesti kosu iznad čela i jedan uvojak kose pričvrste skupocjenom pribadačom na mali jastučić i vode je majci. Majka je pokrije dugim velom, zagrli je i ostanu tako zagrljene u silnom plaču, dok ih otac ili koji drugi ugledni rođak ne rastavi. Nevjestu vode k nosiljci, a ona se svom snagom odupire, da pokaže, kako joj je teško ostaviti roditeljsku kuću. — Pred nosiljkom idu svirači, koji svojim narodnim glazbalima podižu silnu buku. Nosiljku nose sluge, kojih je broj točno određen, a ovisi dakako o imutku ženika i nevjeste. Pred ženikovom se kućom pali vatromet, svirači prelaze u »fortissimo«, a pratnja nastoji koječim da poveća buku. Time se daje oduška veselju, a ujedno se tjeraju zli dusi, kojima nema mjesta kod svadbene svečanosti. — Nevjesta izlazi iz nosiljke, četiri puta klekne pred svojim novim gospodarom, prolazi između lonaca, u kojima je usijano ugljevlje, da se očisti od grijeha, i tako čista ulazi sa ženikom najprije u dvoranu, gdje se nalaze slike pređa i gdje stoje njihovi žrtvenici. Tu se obavljaju vjerski obredi. Poslije tih obreda ženik i nevjesta sjedaju na jastuk, ženik predaje nevjestinim roditeljima crvene ruže. Izatoga vežu ženikovu desnicu i nevjestinu ljevicu svilenim užetom, kušaju oboje tri puta vino iz pehara, i brak je gotov. Roditelji odvedu mladence u spremljenu za njih sobu. Tu muž ugleda prvput lice svoje drugarice. (Pripominjemo ovdje, da Kitajac može imati po nekoliko žena, ali prva žena ima veća prava od ostalih. Ona je prava žena i gospodarica, ostale joj se moraju u svemu pokoravati. Rastava s tom ženom gotovo nije moguća.)

Isto se tako na svečan način obavlja i pogreb Kineza. Smrt za Kitajca nije tako strašna kao za nas. Oni tvrdo vjeruju, da je smrt samo prelaz u bolji život. Zato oni i tako vole svečanosti toga dana, pa je želja svakoga Kitajca, da njegov pogreb bude što svečaniji. Pače i najveći siromak pomišlja na svečanosti pogreba i ne štedi novaca za tu zgodu, a sin ne može pokloniti ocu ljepšeg dara od skupocjenog mrtvačkog sanduka.

Kad Kitajac umre, njegovo se tijelo meće u šareno obojeni grob. Oko groba nalaze se darovi, koje donose pokojnikovi rođaci i prijatelji, pa se tu nakupi sva sila cvijeća, voća, čaja, riže i t. d. Pokraj lijesa svećenici tužnim glasom pjevaju molitve. U sobi, koja je iskićena cvijećem, zastavama, šarenim tkaninama, kupe se rođaci pokojnikovi i gosti. Svaki gost dobiva novaca i riže. To služi kao simbol otkupa, koji plaća pokojnik za grijehe i uvrede, a gosti zajedno s rođacima meću rižu na domaći žrtvenik, da pokažu, kako pokojniku opraštaju. Poslije tih obreda priređuju se svečane gozbe. Napokon se na poziv svrstava povorka za svečan sprovod. U toj se povorci nose kipovi bogova, narikače tužno nariču, svirači sviraju, a mnoštvo dječaka nosi raznobojne svjetiljke i velike plakate, na kojima su napisana djela pokojnikova i njegove zasluge. Nosi se i mnoštvo pokojnikovih stvari: oružje, nakit, kapa, cipela, svileni kišobran i drugo. Na kraju povorke nose sluge bijele nosiljke gostiju, koji pored njih pješke idu, a napokon nose stolove s raznovrsnim jelima. U sredini povorke u bogatom lijesu nalazi se tijelo pokojnikovo. Oko lijesa stupaju kaluđeri. Kad povorka stigne mjestu pogreba, meću lijes na zemlju i zasipavaju zemljom. Izatoga slijede drugi obredi. Na grobu se spaljuje slika konjanika i jedna svjetiljka. Konjanik ima da upozori nebesku vladu, da dolazi novi stanovnik, a svjetiljka ima da osvjetljuje pokojniku put u kraljevstvo sjena. Zatim se spaljuje veliki broj drugih slika, koje prikazuju kuće, konje, pa kišobran, nosila i t. d., jer će sve to trebati pokojniku na drugom svijetu.

Kinezi ne zaboravljaju ni kasnije svojih pokojnika, pa im priređuju često zadušnice. Glavni su dijelovi tih zadušnica žrtva i ručak za dušu pokojnika. U neke naročite dane drže Kinezi zadušnice za sve pokojnike zajedno.

Praznika imadu Kinezi malo, ali neke od njih svetkuju veoma svečano. Zanimljivi su uopće vjerski obredi Kitajaca i u njima ima osobina, kojih ne susrećemo nigdje osim Kine. Kitajac se moli svojim bogovima, ali ih i kažnjava. Kad bog ne usliša molitava Kitajaca, srdi se on na njih, prigovara im, što ih drži u kući, hrani ih, a oni ga ne slušaju. Kitajac u takim prilikama baca kip božji u blato, gazi ga nogama i pogrđuje. Dogodilo se već, da je Kitajac tužio boga sudu, što ga je prevario, primio žrtvu od svećenika, da mu spase kćer, a kći je umrla. Sudac je proglasio boga krivim i istjerao ga iz pokrajine. Za nas je svakako neobično i to, da se svake godine bogovi promiču prema zasluzi na viši stepen. Neobično je za nas i to, da Kitajac, koji se mora moliti bogu, ali mu je taj posao težak, uzima valjak, na kojem je napi-

sana molitva, pa ga vrti pred kipom boga, koji može tu molitvu onda sam čitati. — I drugih neobičnosti ima u životu toga naroda, ali ih nažalost ne možemo svih ovdje spominjati.

Prema ruskom originalu preradio
A. Gorski.

»Iz umjetnikove bilježnice«. Od zgode do zgode donosit ćemo u »Omladini« škice (prigodne crteže) iz priručnih bilježnica (knjižice za skiciranje) naših umjetnika. Svaki naime umjetnik prije nego li će početi izrađivati kakovu sliku, treba da se za tu sliku pripravlja: treba da pravi studije pomoću kojih će sastaviti (komponovati) zamišljenu sliku (kompoziciju). Ovakove pripravne crteže (studije): mrtve prirode (natura morte, Stilleben), pejsaža (Landschaft), životinja ili ljudi, rišu umjetnici u svoje bilježnice. Kako ti crteži nastaju u povodu momentanog podražaja umjetnikove fantazije, mora ih umjetnik brzo zabilježiti nacrtati. Zato se ovakove studije izrađuju u materijalu, koji, u brzini izvođenja ne prave umjetniku tehničkih poteškoća: rišu se obično ugljenom, kredom, olovkom i tušem. Pogotovo mlađi umjetnici moraju mnogo skicirati, jer se skiciranjem postizava prava manuelna (ručna) vještina, koja je pored umjetničkog osjećaja temelj potpunome umjetničkom razvoju i napretku. Promatrajući umjetničko djelovanje umjetnika-majstora prošlosti i sadašnjosti moramo konstatovati, da su svi vanredno mnogo u svojim bilježnicama skicirali, dokazujući time, da se pravim umjetnikom ne postaje samo po specijalnoj sposobnosti već po ustrajnom i solidnom radu.

U ovome broju donosimo studije našeg umjetnika Jose Bužana, koji po svojem dojakošnjem radu zaprema među našim umjetnicima svoje posebno mjesto. Ne samo kao portretista već kao umjetnik-folklorista, koji obrađuje u svojim slikama prizore iz našeg pučkog života, stvorio je Bužan cijeli niz većih i manjih lijepih kompozicija, od kojih su mnoge od njih našle svoju prođu i u vanjskome svijetu. I Bužan kao pravi umjetnik, neprestano skicira i bilježi, skupljajući materijal za svoje daljnje umjetnikovanje. Reprodukovani crteži u ovome broju uzeti su iz njegove bilježnice. Crteži nam pokazuju, da je umjetnik pored svojih omiljelih studija iz seljačkog i ciganskoga svijeta zašao i u đački svijet te nam iz njega uhvatio nekoliko zgodnih momenata, koje će svaki đak lako moći odgonetati, što nam prikazuju.

Prva hrvatska aritmetika Mihalja Šiloboda. Do god. 1758. nisu Hrvati imali štampane aritmetike na svom jeziku, već su se služili ili aritmetikama štampanim stranim jezicima ili domaćim rukopisnim bilježnicama za učenje. Navedene pako godine štampa se u Zagrebu prva hrvatska knjiga ove vrste: Arithmetika horvatska — koju za obćinsku (= opću) vsega orsaga (= zemlje) hasen i potreboću z vnogemi izebranimi peldami (= primjerima) obilno iztolnačil i na svetlo dal je Mihalj Šilobod drugač Bolšić, Martinskek vesi plebanuš«. Ime je Šilobodovo bilo u 18. stolj. podosta poznato u tim krajevima. Marni se taj župnik bavio različitim granama ljudskoga znanja, pa je osjetivši živo i potrebu praktične aritmetike za učenje i svakidašnje potrebe priredido ovu knjigu. Popratio je svoje nastojanje još i danas zanimljivim prostodušnim riječima u predgovoru: »Da anda (= dakle) i mi doma imali budemo, kaj do sada od drugeh posuđevali jesmo: ovo (= evo) ja tebe vseh računov knižicu, kakti verna pčelica medd iz cvetja, iz vnogeh dijačkeh i latinskeh knig jesem skup spravil, i ne za vučene vučeno, nego za priproste priprosto, naimre onak spisal, kak sem se ufal laglje i bolje tebe vuputiti.« Knjigu je razdijelio na četiri dijela, a ove na odsjeke. Tako prvi dio ima odsjeke: Od brojev — Od pridavanja — Od odnimanja — Od povekšavanja (= množenja) — Od razdelivanja. — »Del drugi« sadrži nauk »Od drobišev (= razlomaka)«, treći — »Od tricev (= pravila brojnoga)« i t. d.

Potkraj knjige ima i poseban odsječak za zabavu: Od zgankih (= o odgonetanju), gdje su različne društvene računske igre pa i matematičke šale i zagonetke. Za ogled njegova načina pisanja neka posluži odlomak iz »Dela VII, navuka I« o pravilu trojnom, gdje upućuje, kako se može s pomoću toga pravila izračunati visina kojega predmeta: »Ovem načinom [t. j. spomoću prostoga pravila trojnoga] takaj (ali ne drugač nego po sence [= sjeni] i na ravnice) kuliko je koj turen (= toranj) ali hrast visok poznati moreš ovak: Postavi jednu palicu (hoćemo reći 3 lakte ali klaftre dugu i ravnu) na zemlju. Kada ju pak postaviš, on isti čas zaznamenuj sencu, koja je od palice i sencu, koja je od turna. Ter tak iz same sence lehko poznaš, kulik je turen. Ar: kuliko goder senca palice je menjša ali vekša od palice, tuliko senca turna mora biti vekša ali menša od turna.«

Svi su nauci Šilobodovi obilno snabdjeveni zgodnim primjerima »peldanci« iz životne prakse. Ova je »Aritmetika horvatska« za svoje vrijeme i dugo poslije toga bila kao malo koja knjiga potrebna i prikladna, pa su je i slabo obrazovani ljudi rado upotrebljavali, učili po njoj, a napokon — i pozivali se čak na nju u sumnji. Kad je tko u Hrvata kajkavaca — kaže predaja — htio da se istakne, kako je valjano što izračunao, kazao bi, da je kao u Šiloboda. I tako je priprosti »plebanuš« Šilobod u ovim krajevima postao poslovični matematički auktoritet.

M. G.

KRONIKA

Naša ljetovališta i srednjoškolska omladina. Nesređene prilike, u kojima se poradi nestašice stanova po gradovima i poradi loše hrane nalazi naša srednjoškolska omladina, učinile su, da je veliki postotak naše mladeži, pogotovu one u višim razredima, tjelesno slab. Statistički podaci naših školskih liječnika nijesu nimalo radosni, pa su se već po nekim zavodima razmahali pokreti, da se zapriječi širenje bar one najstrašnije za mladež bolesti, a to je tuberkuloza. Tako je potkraj prošle školske godine i zdravstveni odsjek poveo živu akciju za suzbijanje te bolesti, koja ne će ostati bez uspjeha. Tom su se prilikom priredila predavanja za srednjoškolsku mladež, u kojima se prikazalo razorno djelovanje te bolesti, njena raširenost i napokon sredstva, kojima se ona suzbija. — Nema sumnje, da to sve još nije dosta. Praktičan je rad oko toga posla od toga još vrlo daleko. Tu ne može ni škola učiniti sve, što

bi trebalo, jer nema novaca, a ne može učiniti to ni naša javnost, jer je to pregolem posao. Ali što ne može pojedinac, može društvo. Škola, javnost i mladež može učiniti zajednički vrlo mnogo.

U nas ima mnogo kupališta i ljetovališta. Sva ta ljetovališta odbacuju lijepu korist, ako se naime u njima radi racijonalno. Od te koristi mogla bi ravnateljstva odrediti jedan postotak za srednjoškolsku mladež, koja u mjesecima praznika treba oporavka i odmora, pa bi se u svako takovo ljetovalište moglo prema preporuci liječnika smjestiti nekoliko srednjoškolaca ili posve besplatno ili uz minimalnu odštetu, odnosno uz režijske troškove. — Da se i na to misli, pače da bi se to dalo i u praksi provesti, dokazuje dopisnica, koju smo primili nažalost već onda, kad je naš posljednji broj za prošlu godinu bio doštampan. Sadržina te dopisnice glasi: »Đački dom na Plitvičkim Jezerima otvoren je od mjeseca svibnja o. g. za srednjoškolsku omladinu, te se prijave primaju i na njih smjesta odgovara, ako su primljene bar osam dana prije naumljenog dolaska. Dobiva se cijela opskrba prema dnevnim mjesnim cijenama, a popust samo uz vjerodostojne školske (zavodske) iskaznice (legitimacije) za veće izletne skupine«.

Upozorili smo na sve to baš sada na početku školske godine s razloga, da zainteresujemo našu srednjoškolsku mladež već sada za taj njen važni zadatak. — Đačka društva, koja po srednjim školama postoje, treba da uzmu na prvom mjestu u svoj program brigu za svoje bolesne drugove. Gdje takovih društava nema, neka se s tom naročitom zadaćom postroje. U tome radu pomagat će ih i nastavnici i školski liječnici. Glavna je briga dakako, da se namakne novaca, od kojih će se podupirati bolesni drugovi, a u vrijeme praznika slati na oporavak i liječenje. Društvo će hrvatskih srednjoškolskih profesora samo pomagati takova društva, pa će, ako to naša mladež zatraži, posredovati kod ravnateljstva kupališta i ljetovališta pogodnosti za takove učenike, a nadamo se, da će taj posao naići na potporu i kod državne vlasti. Naš će list vrlo rado ustupati mjesta za članke i vijesti o tome radu, pa može poslužiti i kao posrednik između đačkih društava na raznim školama, da taj rad bude bar nekako koncentriran. A da je taj rad od prijeke potrebe, o tome ne će biti sumnje.

N.

Proslava hiljadugodišnjice hrvatskoga kraljevstva. Godine 1925. navršuje se hiljada godina, otkako je prvi hrvatski kralj Tomislav okrunjen kraljevskom krunom na Duvanjskom polju u Bosni. Hrvatska je kraljevina bila moćna i jaka kopnenom vojskom i u svoje vrijeme najjača na moru. Kasnije je tečajem vijekova imala da izdrži teške bojeve za svoj opstanak, ali i onda, kad je radi trajnih tuđinskih nasrtaja na njezine krajeve postala »ostatak ostaka slavnoga nekoč kraljevstva hrvatskoga«, čuvala je Hrvatska budno svoju državnost, te je ostala trajnom predstavnicom svega naroda hrvatskoga iz svih pokrajina. To je odlučno izjavila i onda, kad je na usta svoga bana ponosno doviknula onima, koji su nasrtali na njezinu državnost: »Kraljevina kraljevini ne propisuje zakona!« I u najnovija vremena, tamo od g. 1868. znala je Hrvatska očuvati potpunu suverenost svoju u nekim granama uprave, dok nije napokon u saboru 29. listopada 1918. kao suverena država svojom voljom svrgnula dinastiju Habsburga, koju je isto tako svojevoljno bila izabrala g. 1527. na Cetingradu.

Premda je već pred nekih dvadeset godina bila u Mostaru pokrenuta misao, da se hiljadugodišnjica hrvatskoga kraljevstva proslavi što dostojnije, nije se sve do ove godine ništa jače počelo u tom pravcu raditi. Istom kad je prošle godine pokrenuta iz Društva hrvatskih profesora ista misao, prešlo se življe oko te proslave raditi, te je u svibanjskoj skupštini gradskoga zastupstva zagrebačkoga na prijedlog gradskog zastupnika dra. Fr. Jelašića izabran zato i posebni odbor, kojemu je na čelu zagrebački gradski načelnik Vj. Heinzel. Taj se odbor već konstituirao i pristupio odmah svome poslu tako, da se ta rijetka slava od hiljade godina hrvatskoga kraljevstva ima obaviti g. 1895. u svim krajevima, gdjegod ima Hrvata, na što dostojniji način; a jamstvo je tome u toj važnoj činjenici, što se baš Zagreb kao kulturno i političko središte svih Hrvata stavio toj znatnoj akciji na čelo. I naša će Omladina pratiti sa zanimanjem taj rad oko priredbe hiljadugodišnje naše proslave i na zgodan način izvijestiti o tome svoje čitaoce.

† Gospodja M. Rudrauf-Denis. Gdja. M. Rudrauf, kći E. Denisa, koja je bila administrativni sekretar Instituta Slav. Nauka u Parizu, umrla je vršeći do posljednjeg časa svoju dužnost. Profesorka u pariskom liceju Montaigne, saradnica časopisa »Slovenski Svet« (»Le Monde Slave«), gdja. M. Rudrauf-Denis nastavljala je plemenitu tradiciju svoga oca. U svojoj tridesetoj godini ona je i u francuskim i u slavenskim krugovima uživala glas odane i ozbiljne naučne radenice. Mi u njoj gubimo jednog od iskrenih zastupnika naših kulturnih interesa u inostranstvu i jednog od rijetkih poznavalaca naših prilika.

AMATERSTVO.

Proslava 25 godišnjice Hrvatskog filatelističkog društva u Zagrebu. Dne 25. lipnja proslavljena je u Zagrebu u društvenim prostorijama u Hotelu Royalu 25 godišnjica najstarijeg filatelističkog društva u Jugoslaviji zagrebačkog Hrvatskog filatelističkog društva. U 10 sati održana je svečana sjednica pod predsjedanjem dugogodišnjeg predsjednika Viktora Račića. Predsjedatelj sjetio se živih i mrtvih osnivača društva, od kojih su bili neki i prisutni na sjednici. Stigli su mnogobrojni pozdravi na društvo, među njima od Varaždinskog kluba »pribiračev markah«, koji je poslao lijepu diplomu predsjedniku u varaždinskom kajkavskom hrvatskom dialektu. Član Dill pročitao je opširnu komemoraciju društvenog rada od prvog početka. Ispočetka bilo je vrlo malo članova, dok je broj danas narasao već na 800. God. 1897. priređena je u umjetničkom paviljonu prva filatelistička izložba, koju je otvorio sam tadanji gradonačelnik dr. Amruš, istaknuvši kulturnu vrijednost male marke, koja nas spaja sa cijelim svijetom. Na izložbi su izložili domaći i vanjski sabirači i trgovci maraka, te su neki bili odlikovani posebnim diplomama i kolajnama. Tom zgodom su izdane osobite izložbene spomen-marke. God. 1914. za rata bilo je društvo obustavljeno, a poslije prevrata nastao je opet novi život. G. 1919. utemeljen je društveni časopis Filatelista, koji još i danas izilazi. Redakcija časopisa nalazi se u Dugoj ulici broj 5. God. 1920. priređena je u izložbi Hrvatskog Radiše druga društvena filatelistička izložba, gdje se prikazao razvoj marke u našoj novoj državi. Svečana sjednica je završena uručenjem velike fotografije cjelokupnog odbora predsjedniku g. Račiću, koji stoji već 15 godina na čelu društva, te uručenjem diploma za počasno članstvo trojici rav-

nih odbornika g. blagajniku Breyeru, uredniku Filateliste Miškiću i g. odborniku Andraševiću.

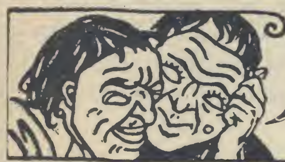
Poslije toga otvorena je treća društvena filatelistička izložba. Društvo je izložilo svoj arkiv, edicije, grafički prikaz svega članstva, essaye hrvatskih jubilarnih maraka, patvorine maraka SHS. tipa žetelice, zbirku žigova na teritoriju Hrvatske i Slavonije, izreske iz novina o društvu i prvim izložbama, pokusni prvi broj društvenog glasila izdan litografijom, originalne izložbene kolajne i naljepnice, te kliševe istih. Prikazan je i rad oko jednog broja Filateliste, dok izađe potpuno iz štampe. Član Freund izložio je sve marke, koje su bile na teritoriju Hrvatske i Slavonije. Društveni urednik Miškić izložio je sve biljege, koje su bile na teritoriju Hrvatske i Slavonije i uopće Jugoslavije. Izložene su i rijetke hrvatske graničarske marke, te biljezi bivše monarkije za ratne uprave u Srbiji i Crnoj Gori. Član Buchbinder izložio je naljepne cedulje za preporučena pisma iz Hrvatske i Slavonije, član Andrašević zbirku naljepnica, poglavito raznih trgovačkih zborova i patriotske reklamne cedulje. Član Pavlik izložio je zbirku ratnih novaca iz Zagreba, Beograda, Ljubljane, Maribora, Karlovca, Splita, Sarajeva, dalje novce od Košuta, koji su se morali prisilno rabiti u Zagrebu i Osijeku, te nekoje novčane isplatnice, koje su za rata izdavale neke firme u Zagrebu, Osijeku i Splitu. Član Virović prikazao je vrlo zanimljivu zbirku raznih ratnih kuverata iz dobe cenzure od sviju zaraćenih država. Zanimljivi su osobito izlošci iz Engleske, gdje nema na kuvertu napisa mjesta cenzure, te je na markama na pismu udaren samo nijemi žig. Jednako je zanimljivo i stanje cenzure u Češkoj, koja je za vrijeme rata bila pod najvećom sumnjom u bivšoj monarkiji, gdje se upotrebljavala i posebna oznaka: Strenge Censur! Nadalje su bile izložene i zbirke cjelina i adresiranih na istu osobu mnogobrojnih kuverata iz cijeloga svijeta, te nekoliko specijalnih zbiraka od članova i trgovaca maraka. Filatelistička firma Heureka u Zagrebu, Mlinarska cesta, izložila je veliku zbirku raznih filatelističkih potrebština, koje su se u vrijeme izložbe kupovale i naručivale. Izložba je bila otvorena cijeli dan, te su došli i mnogi vanjski društveni članovi i drugi stranci prilikom zagrebačkog Zbora, da je pogledaju. Navečer održan je svečani društveni sastanak kao svake srijede, na kojem se igrala velika tombola za prisutne i posebna lutrija za vanjske članove društva s vrlo lijepim zgodicima. Sama izložba imala je vrlo lijep moralni uspjeh, te se tom prilikom upisalo u društvo mnogo novih članova. Napose je školska mladež mnogobrojno posjetila ovu vrlo lijepo priređenu i nadasve poučnu izložbu.

Dr. Bučar.

NOVE KNJIGE.

Dr. B. Cvjetković, Dubrovački dvor. Društvo hrvatskih srednjoškolskih profesora u Zagrebu izdalo je kao drugu knjigu izdanja Omladine stručnu raspravu o dubrovačkome dvoru .Knjiga je štampana u formi albuma na finom papiru s preko 30 slika, elegantno opremljena, pa je vanredno lijep prilog istorijskoj i kulturnoj prošlosti naše slavenske Atene. Pisac je vrlo opsežno i lijepo obradio sve, što je potrebno, da se zna o prošlosti toga našeg kulturnog spomenika, jer je sam to posebno proučio, što je dokazao već toliko puta svojim radovima iz dubrovačke prošlosti. Knjiga se prodaje po K 60, pa joj je ta neznatna cijena prema rakošnoj opremi također dobra preporuka. Naručuje se kod Društva hrvatskih srednjoškolskih profesora u Zagrebu, Medulićeva ul. 30.

Platonova Apologija i Kriton. Bilješkama i uvodom u grčku filozofiju popratio M. Kuzmić. — Nestašica školskih knjiga sve više muči i đake i profesore. Da se toj nestašici doskoči, odlučilo je Društvo hrvatskih srednjoškolskih profesora izdavati i neke školske knjige ne pazeći ni ovdje na teškoće, koje su danas s takovim poslom u vezi. I tako je kao prva knjiga izašla Platonova Apologija i Kriton s obilnim stručnim komentarom našeg poznatog stručnjaka prof. Kuzmića. Knjizi je dodan i opširan uvod u grčku filozofiju. Naši naučnjaci i stručnjaci izjavili su se najpovoljnije o toj knjizi, a njen obilni komentar učinit će, da će je zavoljeti i učenici i pretpostaviti je njemačkim izdanjima, kojima su se dosada služili. Knjiga se naručuje kod Društva hrvatskih srednjoškolskih profesora u Zagrebu, Medulićeva ulica 33. Cijena joj je K 60.—.

ZABAVA i ŠALA

S. Š.

Iz Šilobodove aritmetike.

(Računov del IV. Navuk VI. Od zgankih.)

Kako se može pogoditi, tko kakav broj misli ili koliko ima novaca u novčarki. — Ako ovo hoćeš znati, onda reci: neka onaj broj, koji misli (ili ono, što u novčarki ima), potajno umnoži s 3. To jest: neka tri puta toliko postavi. Ako ne zna računati na pero, neka uzme graha, ili kukuruza.

Kad pak tri puta toliko postavi, onda ga pitaj: je li postavljeni dotično umnoženi broj paran ili neparan? Ako je paran, onda reci: neka ga razdijeli nadvoje. Ako je neparan onda neka pribroji 1, da tako bude paran, pa tada neka ga razdijeli nadvoje.

Zatim reci: neka tako razdijeljeni broj umnoži s 3. Kada ga umnoži, onda pitaj, koliko je puta u umnošku broj 9. Ako odgovori, da je *jedamput*, onda mu reci, da je zamislio (na početku) broj 2. Ako odgovori, da je *dva puta* 9, onda je zamislio 4. Ako je *tri puta* 9, onda je zamislio 6. I tako dalje, znaj, koliko je puta po 2 morao zamisliti; *a ako je bio neparan, zamislio je za jedan više.*

Primjer. Petar zamisli, ili ako hoćeš reći, ima u novčarki 4 rajnska (t. j. rajnska forinta, koji su u doba Šilobodovo vrijedili. Uredn.), za koje ti i ne znaš. Ipak možeš lako pogoditi, koliko ima. Jer ako 4 umnoži s 3, bude 12. Ako 12 razdijeli s 2, bude 6. Ako 6 umnoži s 3, bude 18.

On ti pak mora kazati, da mu je posljednji put izašlo 2 puta 9. A otuda ti odmah moraš reći, da ima 4 rajnska. Jer, kako je gore rečeno, svaka devetica vrijedi 2.

RAZBIBRIGA.

U jednom engleskom listu navedene su ove zanimljive kombinacije brojeva:

$1 \times 8 + 1 = 9$
$12 \times 8 + 2 = 98$
$123 \times 8 + 3 = 987$
$1234 \times 8 + 4 = 9876$
$12345 \times 8 + 5 = 98765$
$123456 \times 8 + 6 = 987654$
$1234567 \times 8 + 7 = 9876543$
$12345678 \times 8 + 8 = 98765432$
$123456789 \times 8 + 9 = 987654321$

$123456789 \times 9 + 10 = 1111111111$
$12345678 \times 9 + 9 = 111111111$
$1234567 \times 9 + 8 = 11111111$
$123456 \times 9 + 7 = 1111111$
$12345 \times 9 + 6 = 111111$
$1234 \times 9 + 5 = 11111$
$123 \times 9 + 4 = 1111$
$12 \times 9 + 3 = 111$
$1 \times 9 + 2 = 11$
$0 \times 9 + 1 = 1$

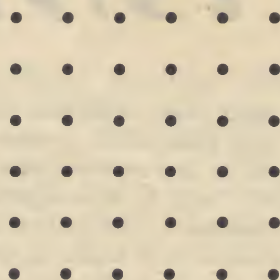
ZAGONETKE.

I. Narodne pitalice.

1. Crn se barjak iza gore vije.
2. Bez ivera na vodi most.
3. Ja se maših u brijeg, pa izvadih šaku bubreg'.
4. Nasred polja sama zemlja raste.
5. Živo u kući, na kući ni vrata ni prozora.

II. Zagonetni kvadrat.

Oduzmi od ovoga kvadrata u svemu šest točaka, ali tako, da u svim redovima vodoravno i uspravno uvijek dobiješ paran broj!

III. Skrivačica.

Slagar je slažući neku mudru rečenicu pobrkao slova i riječi, pa mu je izašlo:

SVAKI JEŽ KO PET ČETAKA.

Koja je to bila rečenica?

IV. Rebus.

Zaslužnu čovjeku za hrvatsku književnost treba da o godišnjici rođenja kliknemo:

		ha			ıɔ	
	ha	r	ha	ıɔ		ıɔ
Slava	r	r	r		oʌ	
	ha	r	ha	ıɔ		ıɔ
		ha			ıɔ	
	(a = o)					

V.

U posljednjem broju »Omladine« od prošle godine potkrale su se u zagonetkama II. i V. znatne štamparske grijeske, pa ih stoga popravljene ponovno donosimo:

Zagonetni krst.

U ovom krstu od brojaka oduzmi dvije brojke tako, da ipak ostane oblik pravilna krsta i u njemu opet pravilan poredaj brojaka:

```
            10
             9
             8
             7
10  9  8  7  6  7  8  9  10
             5
             4
             3
             2
             1
```

Računarka.

Asim Nuhić, Sarajevo.

Trgovac ima vagu i samo 4 utega različne veličine u kilogramima (cijelim). Koliko kilograma treba da imaju pojedini od tih utega, da s njima samima može mjeriti sve težine u cijelim kilogramima od 1 do 40 kg?

Odgonetke zagonetaka iz br. 8./9. od prošle godine:

I. Narodne pitalice: 1. Zmija. — 2. Vatra i dim. — 3. Prst i prsten. — 4. Puž.

II. Slovčanka: Mi — mir — ris — miris.

III. Razlika u površini dolazi otuda, što stranice sastavljenih likova u paralelogramu ne čine ravnu crtu dijagonalu, već ostaje među njima prazan dug romboid, kojemu je površina upravo 1 cm^2, koji je prekomjeran.

Odgonetači zagonetaka iz br. 6./7. prošle godine:

Kramer Julije, Osijek: II. — Unger Albin, Koprivnica: I (1, 4), II, V (2, 3, 4). — Alinčić Vaso, Zagreb: I (1, 4), II, V (sve). — Gaon Haim, Sarajevo: I (1, 4), III, V (1, 2, 4).

Odgonetači zagonetaka iz br. 8. 9. od prošle godine:

Miškić pl. Jelena, Zagreb: I (sve), II, IV. — Ehrlich Vladimir: I (1, 2), II, III, IV. — Alinčić Vaso, Zagreb: IV. — Singer Hinko, Osijek: I (1, 4), IV. — Bukinac Josip: III, IV. — Bendeković Leonard, Zagreb: I (sve), II. — Katica K. i Olga H., Vinkovci: II, IV. — Friedländer Oto, Osijek: I (2, 4), II, IV. — Kotarski Mijo, Zagreb: I (sve), II, IV. — Dilber Nikola, Sarajevo: I (sve), II, IV. — Kramer Julije, Osijek: II. — Pušić B., Zagreb: II, IV. — Brajić Lazar, Vinkovci: I (2, 4), II, IV. — Klein Vladimir, Zagreb: I (1, 2, 4), II, IV. — Schwartz Milan, Osijek: I (1, 2, 4), II, IV. — Popović Đuro, Križevci: I (2), IV. — Španić Matija, Zagreb: I (sve), II, IV.

Odgonetače zagonetaka iz br. 10. od prošle godine priopćit ćemo u idućem broju.

M. Gorski, Sarajevo. Nešto smo, kako vidite, već u ovome broju upotrijebili. Ostalo je malo nejasno. Za onu »Šalu« nijeste poslali rješenje. Pošaljite opet štogod.

Blažina J., Bakar. Vaša je pjesma slaba, pa ako ni one ostale, koje imate, nijesu bolje, ne šaljite radije.

R. Klaić. Pjesama imademo dosta originalnih, pa se teško odlučujemo na štampanje prijevoda njemačkih pjesama. Prijevodi nijesu ni dosta dotjerani.

D. Plut, Vukovina. Veoma žalim, da pjesmu Vašeg jedinca ne mogu štampati. Tehnika je posve slaba.

Smiljka. Od ove pošiljkke moći ćemo nešto upotrijebiti. — Želite li, da Vam to ime ostavimo i kod Vaših pjesmica.

Kornelijevski, Bjelovar. Vi biste učinili najbolje da se kanite poezije. — Sve je dospjelo u koš.

Jelka B. Vašu ćemo pjesmu donijeti u jednom od narednih brojeva. Treba je dakako malo dotjerati.

Š. R., Sarajevo. Vi mi neke svoje pjesmice šaljete već po treći puta. Ovaj put pišete i pismo. Nema sumnje, da bi bilo mnogo puta vrijedno pojedincima dati opsežniji odgovor. No to nije poradi kojekakovih razloga moguće. Prostor, vrijeme, i kojekake druge zapreke i obzira. Vaš savjet o zagonetkama i odgonetkama ne možemo prihvatiti. Da rubrika ima svoju obilnu mladu publiku, a taj posao ima za njih veliku vrijednost. Vaš drugi prijedlog o literarnim društvima, da se za njih otvori rubrika, možemo samo srdačno pozdraviti. Referati neka budu kratki i stvarni. Od Vaših pjesama nastojati ću ipak nešto odabrati i štampati, a inače, čim dospijem, pisat ću Vam privatno.

S. Tomić, Osijek. Vaši radovi nijesu za nas.

Maks Zlatko Žaverski. — Vašu pjesmu »Mojoj vili« predajte sami, kamo je namijenjena. To je najjednostavnije.

V. Mirović. Među rukopisima našao sam i Vašu crticu: »Jedna večer«. — I ona je našla grob u košu.

Đ. Solinski, Sušak. Vašu ću »Stražu« dotjerati i štampati u jednom od ovogodišnjih brojeva. Možda će se štogod i od pjesama dati izabrati. Gledajte nam ondje malo preporučiti »Omladinu«.